

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.....	10
2 VZNIK A VÝVOJ VEŘEJNÉ ŽALOBY OD DOBY ŘÍMSKÉ	11
3 VÝVOJ VEŘEJNÉ ŽALOBY V ČESKÝCH ZEMÍCH	13
3.1 Státní zastupitelství po roce 1848	16
3.2 Státní zastupitelství po roce 1850.....	17
3.2.1 Trestní řád č. 119/1873	18
3.3 Státní zastupitelství po roce 1918	20
3.3.1 Zákony po roce 1920	21
3.4 Období vývoje veřejné žaloby od roku 1948	23
3.4.1 Zákon č. 65/1956 o prokuratuře	31
3.4.2 Trestní řád z roku 1961 o trestním řízení soudním.....	33
4 STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ v České republice	34
4.1 Zákon č. 283/19963 Sb. o státním zastupitelství.....	35
4.2 Působnost státního zastupitelství	36
4.3 Soustava státního zastupitelství	39
4.4 Postavení státních zástupců	39
5 TRESTNÍ ŘÍZENÍ	41
5.1 Právní úprava trestního řízení	42
5.2 Jednotlivá stadia trestního řízení	42
5.3 Základní zásady trestního řízení	43
5.4 Dozor státního zástupce v trestním řízení	45
5.5. Přípravné řízení	46
5.5.1 Státní zástupce v přípravném řízení	47
5.5.2 Úloha státního zástupce v přípravném řízení	47
5.5.3 Úloha Policie ČR v přípravném řízení	48
5.6 Postup před zahájením trestního stíhání	48
5.6.1 Zahájení prověřování	48
5.6.2 Skončení prověřování	49
5.6.3 Odložení věci	50
5.6.4 Dočasné odložení trestního stíhání	50
5.6.5 Zahájení vyšetřování	51

5.6.6 Skončení vyšetřování	52
5.7 Rozhodnutí ve vyšetřování	52
5.7.1 Postoupení věci jinému orgánu	52
5.7.2 Zastavení trestního stíhání	52
5.7.3 Přerušení trestního stíhání	53
5.8 Dozor státního zástupce.....	54
5.8.1 Další oprávnění státního zástupce	55
5.8.2 Oprávnění nejvyššího státního zástupce	55
5.9 Obžaloba	56
5.10 Předběžné projednání obžaloby	57
5.11 Hlavní líčení	58
5.11.1 Státní zástupce v hlavním líčení	59
5.11.2 Postavení státního zástupce před soudem	60
6 ZKRÁCENÉ ŘÍZENÍ	62
6.1. Obecná charakteristika	62
6.2. Podmínky zkráceného řízení	62
6.3. Rozhodnutí	63
6.4 Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání	65
7 DOZOR STÁTNÍHO ZÁSTUPCE NAD SLOŽKOU POLICIE ČR	67
7.1 Policie ČR	67
7.2 Vzájemné vztahy státních zástupců a policejních orgánů	67
7.3 Úkony policejního orgánu	68
ZÁVĚR	69
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	70
SEZNAM ZKRATEK	73

Úvod

Státní zástupce v trestním řízení, tak zní téma mé bakalářské práce. Toto téma mne zaujalo z důvodů profesních, jelikož na Okresním státním zastupitelství pracuji jako administrativní pracovnice a proto jsem ani nemusela dlouho přemýšlet, jaké téma si ke zpracování mé bakalářské práce vyberu.

Státní zástupce je v každé zemi označován jinak, v Německu je státní zástupce nazýván *Staatsanwalt*, na Slovensku a v Rusku *Prokuror*, v USA např. *Attorney*, obecně *Prosecutor*, ve Francii *Procureur de la République* nebo ve Švýcarsku *Untersuchungsrichter*. Ale ať již je veřejná žaloba nazývána jakkoliv, je důležitá a nevyhnutelná součástí každého státu. Odráží kulturu, úroveň a vyspělost v demokratickém státě. Je vykonávána státním orgánem, který má v řízení postavení strany, chrání veřejný zájem a tím působí jako jeho představitel v trestním a jiném než v trestním řízení, přitom musí přihlížet k potřebě udržení rovnováhy mezi veřejným zájmem a oprávněnými zájmy jednotlivců.¹

Jak už téma státní zástupce v trestním řízení vypovídá, cílem této bakalářské práce je zpracovat problematiku postavení, funkcí a úkolů státního zastupitelství v jeho historickém vývoji, což je podle mého názoru velice zajímavé, poté funkce i úkoly státního zastupitelství v současnosti. Proto jsem se v mé bakalářské práci zaměřila na historii státního zastupitelství už od doby římské, kde se veřejná žaloba jako taková začala rozdělovat na právo soukromé a veřejné a začali se za spáchané trestné činy ukládat tresty. Dále jsem se zaměřila na vývoj veřejné žaloby v Českých zemích od 14. století, kdy císař Zikmund Lucemburský zřídil Úřad královského prokurátora a prvním královským prokurátorem, jehož hlavním úkolem bylo zastupování krále v soudním řízení, byl jmenován pan Vilém ze Žlutic.² Dále jsem se zaměřila na státní zastupitelství po 19. století, kdy události revolučního roku 1848 měly velký vliv na pokrokový proces veřejné žaloby a zásadním způsobem tak ovlivnily fungování justice. Snažila jsem se nastínit zákon č. 283/2000 Sb. o státním zastupitelství, kde jsem vymezila pojmy týkající se státního zastupitelství. Vyjmenovala jsem podmínky pro

¹ FENYK, J *Veřejná žaloba*, díl první, Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby, Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti, 2001, s. 208

² Internetový portál Nejvyššího státního zastupitelství Brno. [online] [cit. 1-10-2010] Dostupný z WWW: <<http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=4098&d=20274>>

odložení věci či zastavení trestního stíhání. Dále jsem rozvedla zkrácené přípravní řízení včetně podmíněného odložení návrhu na potrestání.

Na závěr v poslední kapitole mé bakalářské práce jsem se zaměřila na složku Policie ČR, na dozor státního zástupce nad touto složkou v přípravném i trestním řízení a úkony, které musí policejní orgán provádět na žádost státního zástupce nebo soudce po podání obžaloby.

Věřím, že toto řazení bude pro čtenáře přehledné a nebude problém se v práci zorientovat.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Cílem mé bakalářské práce je zaměření na historii státního zastupitelství jako celek. Obecné vymezení pojmů. Postavení i působnost státního zástupce. Poukaz na zákon č. 218/1993 Sb. o státním zastupitelství.

Dále jsem se zaměřila na vymezení podmínek pro odložení a zastavení věci podle trestního řádu. Popsala jsem zkrácené řízení včetně podmínek pro podmíněné odložení návrhu na potrestání. A na závěr jsme rozvedla kapitolu Policie ČR, dozor státního zástupce nad touto složkou v přípravném i trestním řízení a úkony, které musí policejní orgán provádět na žádost státního zástupce nebo soudce po podání obžaloby.

2 Vznik a vývoj veřejné žaloby od doby římské

Vývoj veřejné žaloby prošlo mnoho změnami. Již právo římské bylo rozděleno na dvě skupiny a to na právo soukromé, to bylo právo pro soukromé delikty a na právo veřejné pro zločiny. Soukromé právo se používalo před obecním soudem, žalobce byl poškozený, pozůstalý nebo zákonný zástupce a trest byl většinou peněžitý, konfiskace majetku či mrskání. Zatímco právo veřejné vždy vycházelo z veřejné ochrany společenského řádu. Právnick Domitius Ulpianus specifikoval tyto právní odvětví: „*Veřejné právo je to, které se týká římského státu, soukromé to, které se týká prospěchu jednotlivců*“. To znamená, že soukromé právo řeší majetkové i osobní vztahy mezi jednotlivci – právo věcné, rodinné, obligační a právo dědické. Veřejné právo pak řeší problémy související se státem – právo ústavní, správní právo a trestní. Tyto uvedené právní oblasti se navzájem prolínaly, ovlivňovaly a nebyla mezi nimi přesná hranice.³

Moc vykonával vždy král, nebo jiný vykonavatel veřejné moci, například kvestor, kterému se říkalo magistrát. Král v nejstarších římských dějinách byl lidový orgán, který reprezentoval rodovou společnost navenek. Byl nejvyšším velitelem národní armády, nejvyšším knězem a také vrchním soudcem. Vedl vyšetřování a mohl uložit viníkovi trest podle jeho uvážení. Tento postup převzala i italská škola trestního práva, avšak proces posléze provázal problém míry volnosti soudce při rozhodování. Institut veřejné žaloby má s největší pravděpodobností počátky ve francouzském právu. Jediným vykonavatelem moci byl v tomto případě král a vazalové.⁴ Až na začátku 13. století byli pro vykonávání moci zavedeni královští zmocněnci. Avšak toto zastupování nemělo povahu vedení trestního stíhání, protože veřejní žalobci spíše tlumočili názor krále.

Postupně moderní vývoj vedl k tomu, že stát se stal výlučným subjektem a přísluší mu právo trestat pachatele trestných činu. Je to i jedním z projevů suverenity státu ve formě vnitřní samostatnosti. Tudíž státu spácháním trestného činu vzniká povinnost práva ale i povinnost trestat. Koncem 18. stoléní proběhla v některých zemích právní reforma, jejímž cílem bylo změnit více jak pět století starý, tradiční a už tolik let zaběhnutý *processus inquisitorius* v řízení používající zásadu obžalovací a zavést

³ FENYK, J., *Veřejná žaloba*, díl první, Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby, Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti, 2001, s. 9

⁴ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M., *Římské právo*, 2. dopl. a přeprac. vyd. 1, Praha: Beckovy právnické učebnice, 1995, s. 5, ISBN 80-7179-031-1,

spravedlivější řízení.⁵ V roce 1808 existovalo ve Francii Ministerstvo věcí veřejných, které zastupovalo stát ve věcech veřejného zájmu netrestního. Vznikl tedy multifunkční orgán k zastupování všech soudních sporů, které stát ve veřejném zájmu nebo v zájmu svém soukromoprávním, proti jiným subjektům vedl. Ministerstvo veřejných věcí vykonávalo veřejný dozor nad soudy a zastávalo funkci veřejného žalobce. Veřejnému žalobci byla též svěřena úloha strážce zákona a ochrana obžalovaného. Ministerstva veřejných věcí postupem času začali zřizovat i ostatní státy Španělsko, Portugalsko, Itálie, Německo a další.

Avšak Francie po sedmnácti letech dramaticky provedla novelizaci, jelikož tehdejšímu parlamentu se nelíbila omezená možnost obviněného uplatnit svou obhajobu a připustila právo obviněného na obhájce od počátku vyšetřování, právo obhájce klást otázky a uzákonila přísnější podmínky omezení osobní svobody. Německo se tímto novým systémem nechalo též inspirovat a obhájce mohl dokonce nahlížet do spisů tak, že je přenesl do svého bydliště a z počátku dvacátého století šly tak daleko, že se snažily o zavedení rovnosti procesních stran, např. do té míry, že pokud by vyšetřující soudce vyloučil z účasti na úkonu obhájce, musel by vyloučit současně i veřejného žalobce. Písemný a ústní styk obviněného s obhájcem neměl být omezen.⁶

Struktura orgánu veřejné žaloby v zemích západní Evropy se nijak specificky nevyvíjela. Zůstala dvojstupňová, respektive třístupňová. První stupeň vede trestní stíhání, zastupuje obžalobu před soudem a dbá na výkon trestu odnětí svobody, přičemž druhý stupeň funguje jako stupeň odvolací. Všem třem stupňům může vydávat pokyny ministr spravedlnosti. V posledních desetiletích můžeme v severských zemích pozorovat výraznou tendenci směřovat k nezávislému systému veřejné žaloby. Vznik národních úřadů veřejné žaloby zaměřených na organizovaný zločin, ekonomickou a finanční kriminalitu, týmovou práci policie, žalobce a experta.⁷

⁵ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M., *Římské právo*, 2 dopl. a přeprac. vyd. 1, Praha: Beckovy právnické učebnice, 1995, s. 7, ISBN 80-7179-031-1

⁶ ČERNÝ, P., LATA, J., *Ročenka státních zástupců České republiky*, Union 2008, téma: Prokuratura 1948/1992, Ročník XI, s. 6, ISSN 1214/157

⁷ *Internetový portál Nejvyššího státního zastupitelství Brno*. [online] [cit. 20-11-2010] Dostupný z WWW: <<http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=4098&d=20274>>.

3 Vývoj veřejné žaloby v českých zemích

Kořeny dnešní instituce státního zastupitelství můžeme najít již za dob vlády císaře Zikmunda Lucemburského, který zřídil Úřad královského prokurátora. Inspirací mu byla Francie, kde byl úřad zřízen již ve 14. století.⁸ Do čela jmenoval Viléma ze Žlutic a hlavním úkolem tohoto úřadu bylo zastupování krále v soudním řízení. Hlavním a praktickým důvodem však také byla snaha krále získat roztroušené statky během husitských bouří. Působnost královského prokuratura rostla a začala se rozšiřovat nejen u zemského soudu, na vymáhání majetkových nároků, jak tomu bylo doposud, ale i na vymáhání pokut za spáchání trestného činu. Působnost královského prokurátora, který původně působil pouze u zemského soudu, zatímco u soudů městských plnili tuto funkci královští rychtáři se později nepodílel jen na vymáhání majetkových nároků krále, ale také zastupoval majetkové zájmy koruny u soudů a podílel se i na vymáhání pokut plynoucích do královské komory ukládaných za spáchání trestných činů. Na začátku 16. století začínali královští prokurátoři stíhat i ty trestné činy, které nestíhal soukromý žalobce. I přesto byla většina trestných činů i nadále stíhána hlavně ze soukromé iniciativy.⁹

Dalšímu rozšíření působnosti královského prokurátora dochází v 16. století. Vedle ochrany zájmů fisku a zastupování veřejné žaloby udílí také právní rady panovníkovi, zasedá u některých soudů a podílí se též na zákonodárných pracích. Začínali též stíhat i některé trestné činy, ale to bylo spíše z důvodu časové zaneprázdněnosti soukromých žalobců. Na konci 16. století vzniká tzv. prokurátorský komorní úřad nebo označovaný též jako fiskální úřad, v němž zastává funkci královský prokurátor a jeho pomocníci. Královský prokurátor zde vystupoval jako jediný zástupce panovníka, jehož povinností bylo stíhat všechny trestné činy. Toto řízení se nazývalo řízení obžalovací.¹⁰

Postavení prokurátora v 17. století jako veřejného žalobce, kterému byla uložena i povinnost stíhat všechny trestné činy, začíná funkce tohoto orgánu jakožto orgánu veřejné žaloby ustupovat do pozadí. V českých zemích platilo vedle práva zemského též

⁸ FENYK, J., *Veřejná žaloba*, díl první, Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby, Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti, 2001, s. 9

⁹ ČERNÝ, P., LATA, J., *Ročenka státních zástupců České republiky*, Union 2008, téma: Prokuratura 1948/1992, Ročník XI, s. 7, ISSN 1214/157

¹⁰ *Internetový portál Nejvyššího státního zastupitelství Brno*. [online] [cit. 20-11-2010] Dostupný z WWW: <<http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=4098&d=20274>>.

právo městské, které císař Josef I Hrdelním řádem zrušil v roce 1707 a zavedl platnost řízení inkvizičního vedle řízení obžalovacího.¹¹ V inkvizičním řízení se nejedná o spor stran jelikož zde soudce plní roli žalobce, soudce i obhájce a žalobce v něm tedy vůbec nevystupuje. Tento druh řízení u nás v 18. století převládl, i když až do vydání obecného kriminálního řádu Josefa II. v roce 1788 u nás formálně existovalo i řízení obžalovací. Od dob vlády Josefa II. se v trestním řízení začaly uplatňovat zásady *mullum crimen sine lege a nulla poena sine lege*, či zásada, týkající se promlčení, což byl oproti dosavadnímu stavu nesporně pohyb vpřed. V té době také došlo k posílení zásad vyšetřovací a oficiality v trestním řízení. Význam orgánů veřejné žaloby ustupoval do pozadí, jelikož inkviziční soud nepotřeboval k zahájení řízení žalobce. S tímto vývojem souviselo také pojmenování úřadu královského prokurátora. Zatímco v 17. století byl označován jako úřad prokurátorský, v 18. století byl užíván název fiskální úřad. Jejich povinností bylo stíhání nepravých šlechticů, vrchností utiskující poddané, lichvy a kontrabandu.¹²

Josef II také okamžitě přikročil k oživení práce zákonodárné komise. Rozhodl, že se nebude vyčkávat, až bude zákoník celý hotov, ale že budou jednotlivé díly postupně uzákoňovány tak, jak budou dokončovány. Vyhlásil náboženskou toleranci a zrušil nevolnictví, což vedlo ke sjednocení práva vrstev obyvatelstva. V roce 1783 vyhlásil stať o právu manželském, který vypracoval Horten (hlavní referent zákonodárné komise) a vyhlásil ho jako manželský patent.¹³ Tímto patentem byly věci manželské odňaty církevním soudům a přikázány k rozhodování světským soudům, což vyvolalo v řadách vysokého duchovenstva značný rozruch. Vedle práva manželského vypracoval Horten i stať o právu dědickém. V roce 1786 byla vyhlášena jako patent a tím byla zavedena rovnost a jednodílná posloupnost pro všechny stavy a pro všechny dědičné země. Došlo tím k odstranění jakýchkoliv stavovských rozdílů. V roce 1785 dokončil Horten celý první díl občanskoprávní kodifikace, která byla předložena k sankcionování císaři. Císař nařídil některé změny které byly okamžitě doplněny a v březnu roku 1786 byl první díl císařem podepsán. Osnova byla jako platný zákoník vyhlášena 1. listopadu 1786 a do češtiny byl tento zákoník přeložen pod názvem

¹¹ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K., *Civilní kodexy 1811-1950- 1965*, 1. vyd. Brno: Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1993 s. 15, ISBN 80-210-0597-1

¹² FENYK, J., *Veřejná žaloba*, díl první, Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby, Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti, 2001, s. 9, 12

¹³ *Internetový portál Nejvyššího státního zastupitelství Brno*. [online] [cit. 20-11-2010] Dostupný z WWW: <<http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=4098&d=20274>>.

„*Wsseobecná Práva Městská. Djl prwnj.*“ První dvě části z celkové pěti částí se týkaly obecných ustanovení, ostatní pak upravovaly vztahy mezi rodiči a dětmi, postavení sirotků a osob marnotratných.¹⁴ Do kodexu byly zahrnuty i právní předpisy, popřípadě jejich důsledky, které vyšly od roku 1781, což bylo například omezení fideikomisů, zrušení nevolnictví, toleranční patent, který připustil i protestanty k nabývání nemovitostí a všem občanským právům, manželský patent, patent o dědické posloupnosti a o rovnosti manželských a nemanželských dětí. V roce 1783 pak byla zavedena nová soudní organizace, založená na zásadě oddělení soudnictví od správy a byla vyjasněna otázka tzv. odvolacích instancí.

Po smrti Josefa II se zákonodárná komise odmlčela a to zapříčinilo její zrušení v roce 1790. Císař Leopold II. utvořil novou komisi. A o celé řadě nových zákonů se muselo na zemském sněmu jednat. Jakousi přípravnou komisí byl zemský výbor. Úkolem nové komise bylo zpočátku pouze prošetřit až dosud vydané zákony z oblasti jak soukromého, tak trestního práva a soudního řízení i správy, avšak komise poté začala za svůj úkol považovat i pokračování v zákonodárných pracích. Navrhla panovníkovi, aby osnova vypracována Hortenem, obsahující všechny tři části občanského zákoníku, byla předložena k vyjádření komisím, které by byly zřízeny u všech apelačních soudů. Leopold II tento návrh schválil a rozhodl, že ve všech českých a německých dědičných zemích by měl platit jednotný zákon. Dvorským dekretem z roku 1792 bylo nařízeno zřídit u všech soudů, koncertační komise, kterým by byly připravované zákony předkládány k úvaze.¹⁵ Avšak dvorská komise příliš nedbala na posudky zemských koncertačních komisí ve věcech zákonodárných a přihlížela spíše k názorům univerzitních profesorů. Zákoník byl nakonec vydán až v roce 1811 pod názvem *Všeobecný zákoník občanských pro veškeré německé země dědičné*, byl vyhlášen patentem 1. června 1811 a účinností nabyl dnem 1. 1. 1812. V českém překladu, jenž vyšel roku 1812 ve Vídni, se nazýval „*Kniha všeobecných zákonů městských*“.¹⁶

¹⁴ FENYK, J ., *Veřejná žaloba*, díl první, Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby, Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti, 2001, s. 14, 15

¹⁵ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K., *Civilní kodexy 1811-1950- 1965*, 1. vyd. Brno: Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1993 s. 15, 16, ISBN 80-210-0597-1

¹⁶ *Internetový portál Nejvyššího státního zastupitelství Brno*. [online] [cit. 20-11-2010] Dostupný z WWW: <<http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=4098&d=20274>>

3.1 Státní zastupitelství po roce 1848

Rok 1848 znamenal důležitý zvrat ve vývoji v českých zemích a zásadním způsobem ovlivnil také fungování justice, neboť jedním ze základních požadavků revolučních sil bylo odstranění vlivu absolutistického státu na výkon soudnictví. V důsledku tohoto požadavku pak došlo k zavedení občanské kontroly nad výkonem soudnictví, odstranění inkvizičního řízení a jeho nahrazení řízením obžalovacím. Státní zastupitelství bylo v roce 1848 zřízeno zprvu jako orgán veřejné žaloby ve věcech tiskových, jehož působnost byla trestním řádem z roku 1850 rozšířena na všechny trestní věci. V polovině roku 1848 vznikají první provizorní státní zastupitelství. Pravomoc státního zástupce byla podrobně upravena v trestním řádu č. 119/1876 ř.z. Hlavním úkolem bylo podávat žalobu u trestných činů stíhaných z úřední povinnosti a tuto zastupovat před soudem. Avšak pravomoc státního zástupce v přípravném řízení byla významně omezena institucí vyšetřujícího soudce, jemuž nebyl oprávněn dávat příkazy. Státní zástupce rovněž dohlížel nad věznicemi a vykonával dílčí úkoly v rámci řízení civilního a správního. Postavení těchto úřadů bylo provizorně upraveno 29. března 1848 a následně ještě císařským patentem vyhlášeným pod číslem 164/1849 ř.z. Právní základ pro vybudování institutu státních zástupců v rakouských a českých zemích však položil až § 103 Stadionovy (březnové) ústavy z roku 1849, jenž uplatnil v trestním procesu zásadu obžalovací. Inkviziční řízení tím bylo definitivně odstraněno a postavení orgánů veřejné žaloby posíleno. Existence státního zastupitelství pak byla přenesena do císařských rozhodnutí zavádějících novou soudní organizaci do jednotlivých korunních zemí. V nařízení č. 290/1849 ř.z. byla upravena organizace pro Čechy a pro Moravu a Slezsko v nařízení č. 291/1849. Jejich organizace pak upravovala „organický zákon pro státní zastupitelství“ s vymezením oborů jejich činnosti.¹⁷

V Stadionově ústavě z roku 1849 byla za hlavní těžiště činnosti státních zastupitelství určena oblast trestního řízení. Organický zákon v § 69 odkazoval na prozatímní trestní řád z 17. ledna 1850, podle něhož měli státní zástupci působit při všech okresních sborových soudech a všech zemských soudech, a to včetně potřebného počtu státních zástupců (tzv. substitutů), kancelářských úředníků a sluhů.¹⁸ Při vrchních zemských soudech v hlavních městech jednotlivých zemí - v Praze pro Čechy, v Brně

¹⁷ FENYK, J., *Veřejná žaloba*, díl první, Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby, Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti, 2001, s. 15

¹⁸ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K., *Civilní kodexy 1811-1950- 1965*, 1. vyd. Brno: Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1993 s. 11, ISBN 80-210-0597-1

pro Moravu a Slezsko a při kasačním soudu ve Vídni měli být ustanoveni vrchní zastupitelé nebo vrchní státní zástupci s potřebným počtem náměstků (generálních advokátů). Od dubna 1850 v Brně působila generální prokuratura a současně s jejím ustanovením začalo budování státních zastupitelství u jednotlivých zemských a okresních sborových soudů.

3.2 Státní zastupitelství po roce 1850

Zásadní reforma byla provedena až trestním řádem ze dne 17. ledna 1850, který je postoupen duchem reformovaného francouzského řízení a reformovaných německých trestních řádů tehdejší doby (obžalovací proces, obhajoba, hlavní líčení veřejné a ústní, volné hodnocení důkazů, zavedení porot atd.). Vliv na tento pokrokový proces měly události revolučního roku 1848.

Politická garnitura padesátých let 19. století však s tímto vývojem spokojena nebyla a tak v červenci roku 1853 připravila nový trestní řád, který se vrátil k zásadám inkvizičního řízení z roku 1803. Jen některé instituce trestního řádu z roku 1850 si naopak postavení posílily, což se týká především veřejné žaloby.

Kromě toho, byla ovšem dočasně, zasažena část občanského zákoníku projednávající o právu rodinném v důsledku uzavření konkordátu s katolickou církví roku 1855.¹⁹

Základním úkolem státního zastupitelství bylo podle prozatímního trestního řádu č. 25/1850 ř.z. ze 17. ledna 1850 stíhat ex officio všechny trestné skutky, o nichž se dozví, a to s výjimkou těch činů, které mohly být stíhány výhradně na základě žádosti postiženého (tedy činů soukromožalobních). Státní zastupitelství tak mělo v první řadě hájit zájem státu na dodržování zákona při soudním řízení, podávat veřejnou trestní žalobu a zastupovat stát při trestním řízení. Navíc však mělo také dbát na to, aby nebyl stíhán nikdo nevinný. Státní zástupci dohlíželi nad tím, aby vyšetřování probíhalo podle zákona, a aby nedocházelo ke zbytečným průtahům trestního řízení. K jejich povinnostem patřila rovněž spoluúčast na všech přípravných vyšetřováních a na všech hlavních přelíčeních před okresními sborovými soudy i soudy zemskými, pokud si daný případ nevyhradil sám generální prokurátor při vrchním zemském soudu. Původně mělo státní zastupitelství také poměrně rozsáhlou pravomoc v občanském soudním řízení,

¹⁹ FENYK, J., *Veřejná žaloba*, díl první, Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby, Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti, 2001, s. 15

v jejímž rámci mohli státní zástupci při zemských soudech a generální prokurátoři při vrchních zemských soudech spolupůsobit například i při projednávání rozluky, zjišťování neplatnosti manželství a prohlášení za mrtvého za účelem uzavření nového sňatku nebo při jednání o ztrátě státního občanství.

Členové státních zastupitelství u soudů nižšího stupně, tj. při okresních sborových soudech a zemských soudech, byli podřízeni státním zastupitelstvím u soudů vyššího stupně, tj. vrchním státním zastupitelstvím u vrchních zemských soudů. Konceptní úředníci generálních prokuratur (vrchních státních zastupitelství) u vrchních zemských soudů a u Nejvyššího a kasačního soudu ve Vídni podléhali přímo ministerstvu spravedlnosti.²⁰

V Uhrách pozbyl trestní řád z roku 1853 platnosti současně s ostatními říšskými zákony v roce 1861. V době rozpadu Rakousko-uherské říše v Uhrách platil trestní řád vydaný dne 4. 12. 1869 ve znění pozdějších přepisů. Tato norma platila ode dne účinnosti i na Slovensku.²¹

Vojenské soudy a vojenská veřejná žaloba postupovala v té době podle vojenského trestního zákona č. 19/1855 ř.z. a trestní proces před vojenskými soudy se řídil až do roku 1912 velmi zastaralými předpisy založenými na tereziánských zásadách.

3.2.1 Trestní řád č. 119/1873

Trestní řád č. 119/1873, platný od 1. ledna 1874, byl na území dnešní České republiky účinný až do 31. července 1950.²² Byla především rozšířena působnost porot z tiskových věcí i na zločiny, kde byl trest větší než 5 let žaláře. Hlava III pojednávala o úřadech veřejné žaloby. Podle tohoto ustanovení u každého sborového soudu první instance měl být ustanoven státní zástupce, u druhé instance vrchní státní zástupce a u Nejvyššího soudu generální prokurátor, všichni s určitým počtem zástupců. Jejich úkolem bylo hájit především zájem státu, byli od soudu nezávislí a vzájemně se mohli zastupovat. Státní zástupci byli podřízeni vrchním státním zástupcům, tyto pak i s generálním prokurátorem podléhali ministru spravedlnosti. Státním zástupcům zůstala účast na předběžném vyhledávání a vyšetřování trestních činů, při hlavním

²⁰ *Internetový portál Nejvyššího státního zastupitelství Brno.* [online] [cit. 01-12-2010] Dostupný z WWW: <<http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=4098&d=20274>>

²¹ FENYK, J., *Veřejná žaloba*, díl první, Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby, Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti, 2001, s. 16

²² *Trestní právo pro laiky.* [online] [cit. 01-12-2010] Dostupný z WWW: < <http://www.trestni-rizeni.com/>>.

přelíčení pro přečiny a zločiny před soudními senáty i porotami a při všech odvolacích řízeních v trestních věcech. Líčení před okresními soudy o přestupcích se mohli účastnit sami nebo prostřednictvím svých orgánů, jmenovaných obdobně jako v letech 1850-1855 z řad policejních a politických úředníků, anebo z řad občanstva za odměnu. Museli to být z hlediska tehdejšího státu spolehliví občané bydlící pokud možno v sídle okresního soudu, znalí místních jazyků. Jmenoval je vrchní státní zástupce po dohodě s přednostou zemské politické správy. Zákony z roku 1873 byly úřady veřejné žaloby v základech za Rakouska-Uherska dobudovány. Do konce monarchie se již v jejich organizaci nic zásadnějšího nezměnilo. Podle právního předpisu nebylo přípravné řízení obligatorní částí každého trestního procesu.²³ Podle § 91 trestního řádu se přípravné vyšetřování povinně konalo, jen šlo-li o zločin, o němž má rozhodovat soud porotní anebo šlo-li o řízení proti nepřítomnému. V ostatních případech bylo ponecháno na úvaze státního zástupce, zda navrhne přípravné vyšetřování. Přípravné vyšetřování podle § 93 konal zpravidla osobně a přímo tzv. vyšetřující soudce. Toto vyšetřování nebo některé jeho úkony však mohlo být přeneseno na okresní soud. Vyšetřující soudce podle § 96 musel činit všechny úkony z úřední povinnosti, státní zástupce ovšem mohl předkládat nové návrhy na provádění úkonů. Sám státní zástupce však vyšetřovací úkony provádět nesměl, takové úkony by byly ze zákona neplatné. Trestní řád z roku 1873 zcela bezpochyby nebyl stavěn na principech ochrany základních lidských práv a svobod. I přesto však tento předpis poměrně důsledně pamatoval na ochranu osob, jichž se úkony trestního řízení dotýkaly, především pak na ochranu obviněného.

Poměrně široká pravomoc vyšetřujícího soudce, jakožto orgánu vedoucího vyšetřování, rozhodovat o omezení osobní svobody se nevztahovala jen na obviněné. Podle § 182 např. vyšetřující soudce mohl po spáchání činu na místě samém nařídit přítomným osobám, aby ještě i další den neopouštěly místo svého pobytu. Ten, kdo toto nařízení porušil, mohl být postižen peněžitým trestem a nebo mohl být na něj vydán zatýkácí rozkaz. Podle § 108 pak vyšetřující soudce mohl potrestat osoby, které se při vyšetřovacím úkonu chovaly urážlivě nebo nevázaně, peněžitým trestem nebo i vězením až na osm dnů. Týkalo-li se toto rozhodnutí obviněného, který byl ve vazbě, mohl být potrestán "tvrdým ložem, samovazbou, zavřením o samotě v temné komoře nebo odnětím teplé stravy na týden". Proti opatření vyšetřujícího soudce se dotčené osoby mohly domáhat ochrany u radní komory. Ta pak podle § 113 v neveřejném zasedání

²³ KUCHTA, J., SCHELLE, K., *Historie a současnost státního zastupitelství*, 1 vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 18, ISBN 80-210-1044-4

rozhodla po slyšení vyšetřujícího soudce a prokurátora. Proti rozhodnutí radní komory zpravidla nebyl opravný prostředek. Pouze v některých případech, zejména šlo-li o uvalení nebo zrušení vazby nebo o určení vyručovací částky, mohla být podána stížnost ke sborovému soudu druhé stolice.²⁴

3.3 Státní zastupitelství po roce 1918

V souvislosti se vznikem samostatného Československa nedošlo v resortu spravedlnosti k žádným zásadním změnám, neboť recepčním zákonem vydaným 28. října 1918 (zákon č. 11/1918 Sb.) předsednictvem Národního výboru byla zajištěna kontinuita s rakouským a uherským právním řádem a veřejnou správou a spolu s celým správním systémem Rakouska - Uherska u nás byla převzata i soudní soustava včetně orgánů veřejné žaloby.²⁵

Recepčí rakouského a uherského práva však nastal v unitárním státě zvláštní právní stav, tzv. právní dualismus, jelikož v českých zemích platilo rakouské právo a v Podkarpatské Rusi a na Slovensku platilo právo uherské. To zapříčinilo novelizaci mimo jiné i občanského práva. Od počátku však byly značné rozpory v náhledech, jak postupovat. Z počátku zvítězila varianta vycházející z toho, že bude proveden pouze překlad rakouského občanského zákoníku ve znění novel z let 1914 - 1916 a ve znění tzv. manželské novely. Ministerstvo spravedlnosti doporučilo, aby se tento překlad uzákonil jako československý občanský zákoník. V tomto důsledku zřídilo ministerstvo spravedlnosti komisi, kterou tvořili teoretikové a praktici a projednávalo se unifikace soukromého práva. Výsledkem těchto jednání nakonec bylo usnesení, že se nemá pracovat na novém občanském zákoníku, ale rakouský všeobecný občanský zákoník z roku 1811 se má podrobit revizi a změny se mají omezit jen ne nejnutnější mírou. Přitom se doporučovalo přihlídnout k platnému uherskému právu na Slovensku. K provedení navržené revize bylo zřízeno roku 1920 opět podkomisí, které měly za účasti teoretiků a praktiků připravit osnovy jednotlivých systematických částí kodexu.

Jedním z prvních úkolů Národního výboru bylo zajistit bezporuchový chod veřejné správy. Řešením se stala tzv. recepční norma, neboli zákon č. 11/1918 Sb.,

²⁴ *Internetový portál Nejvyššího státního zastupitelství Brno.* [online] [cit. 01-12-2010] Dostupný z WWW: <<http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=4098&d=20274>>

²⁵ *Trestní právo pro laiky.* [online] [cit. 01-12-2010] Dostupný z WWW: < <http://www.trestnirizeni.com/>>.

vydaný v den vyhlášení samostatnosti. Podle tohoto zákona „veškeré dosavadní zemské a říšské zákona a nařízení zůstávají prozatím v platnosti“ a v návaznosti na to bylo stanoveno, že „veškeré úřady samosprávné, státní a obecní jsou podřízeny Národnímu výboru a prozatím úřadují a jednají dle dosavadních platných zákonů a nařízení. Recepčním zákonem byla zajištěna kontinuita s rakouským a uherským právním řádem a veřejnou správou. V českých zemích tedy působily rakouské úřady a ochromená samospráva. Zároveň v důsledku odlišného vývoje v Předlitavsku a v Uhrách vznikl u nás tzv. právní dualismus, tedy jiný právní a správní systém v českých zemích, kde platily rakouské právní normy a působily rakouské správní úřady, a na Slovenku – a později i na Podkarpatské Rusi, kde zůstal uherský právní a správní systém. Nařízení vlády z 11. listopadu 1919 č. 597/1919 Sb. jímž se prováděl zákon ze 17. října 1919 č. 567/1919 Sb. o lidových soudech pro trestání válečné lichvy, byla vymezena součinnost orgánů veřejné žaloby. K vydání trestního příkazu v řízení správním i soudním proti lichvě bylo třeba příkazu funkcionáře státního zastupitelství, který při spěšném líčení rozhodoval, zda snesené důkazy stačí k odsouzení. Nařízením vlády z 20. května 1920, č. 365/20 Sb. byly v plném rozsahu obnoveny poroty, jejichž činnost byla sistována za první světové války a těsně po ní.²⁶

3.3.1 Zákony po roce 1920

Zákonem z 18. prosince 1919, č. 1/1920 Sb. byl upraven jejich vliv i vliv generálního prokurátora při projednávání žádosti o milost u příslušníků soudů, před nimž museli být slyšeni. Výnosem ministerstva spravedlnosti z 22. prosince 1921 byla přenesena s platností od 1. ledna 1922 veškerá správní a dohlédací činnost vrchního státního zastupitelství nad trestnicemi, kterou měla od roku 1865, na ministerstvo spravedlnosti. Mezi domácími komisaři věznic zůstali však i nadále konceptní úředníci veřejné žaloby. Státní zástupci nesměli také být členy státního soudu zřízeného podle zákona č. 51/1923 Sb. a prováděcího nařízení k němu č. 91/1923 Sb. ke stíhání některých zločinů proti státu podle zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb. Žalobcem však byl vrchní státní zástupce nebo jeho náměstek v sídle státního soudu, který mohl podat v neprospěch obžalovaného dovolací stížnost. Podle zákona z 4. dubna 1935 č. 68/1935 Sb. byly zřízeny státní soudy u vrchních soudů v Praze

²⁶ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K., *Civilní kodexy 1811-1950- 1965*, 1. vyd. Brno: Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1993 s. 24, ISBN 80-210-0597-1

a Brně, a veřejnými žalobci při nich se stali státní zástupci. Ti zastávali také funkci žalobců před kmetskými soudy, zřízenými pro tiskové trestní činy při sborových soudech první stolice (č. 124/1924 Sb.), jejichž činnost s přestávkami trvala do roku 1946. Vládní nařízení ze 14. července 1922 č. 198/1922 Sb. se státní zastupitelství stala od 1. ledna 1923 úřadem o vedení rejstříku trestů, sestávajícího ze tří oddílů: 1. pro trestní listy o nepodmíněných odsouzeních a zatykačích, 2. o podmíněných odsouzeních a propuštěních, 3. o vyřazených podmínečných odsouzeních. O osobách narozených v cizině nebo neznámého rodiště a o všech odsouzeních cikánů v území celého státu měly být vedeny příslušné rejstříky státního zastupitelství v Brně. Záznamy o nevykonaných trestech do 3 let od pravomoci rozsudků vyslovenými soudy českých zemí směly se škrtnout z příslušné evidence jen se souhlasem státních zastupitelství (č. 9/1937 m.v.). Státní zástupce mohl také podle zákona ze 24. června 1928, č. 111/1928 Sb. navrhopat zahlazení odsouzení do výše 1 roku, v určitých případech do 5 let, na žádost strany, ale také zrušit zahlazení, kdyby dodatečně vyšly najevo okolnosti, které by jinak zahlazení znemožnily. Zákonem z 3. května 1934, č. 91/1934 Sb. byla upřesněna úloha úřadů veřejné žaloby a generálního prokurátora při rozsudcích ukládajících trest smrti. Podle zákona na ochranu cti č. 108/1933 Sb. mohly být jen určité věci projednávány veřejnou obžalobou, a i tu bylo nutné zmocnění. Značná úloha připadla státním zastupitelstvím podle zákona z 11. března 1931, č. 48/1931 Sb. a vládního nařízení z 11. prosince 1931 k jeho provádění č. 105/1931 Sb. v trestním soudnictví nad mládeží do 18 let. Pro trestné činy mladistvých byly zřízeny u krajských soudů tříčlenné senáty mládeže, kdežto u okresních soudů soudil věci mládeže zvlášť k tomu ustanovený soudce mládeže, někdy s oblastí působnosti i pro několik soudních okresů v obvodu téhož krajského soudu. Státnímu zástupci, zvanému v této funkci žalobce mládeže, náleželo zastupovat veřejnou žalobu u soudů mládeže společných pro krajský soud a okresní soud v jeho sídle, a dohlížet na činnost zmocněnců veřejné žaloby ve věcech mladistvých provinilců u okresních soudů v celém obvodě příslušného soudu krajského. Žalobce mládež, který se k této funkci svými vlastnostmi, činností i vzděláním nejlépe hodil, i jeho náměstka jmenoval vrchní prokurátor. Žalobce mládeže mohl od stíhání upustit pro neúčelnost, nebo malichernost věci a podávat opravné prostředky ve prospěch i neprospěch obžalovaného. V dozorčí radě nad polepšovnicemi a samostatnými odděleními mladistvých ve věznicích zasedal vždy

zástupce úřadu veřejné žaloby. Tato dozorčí rada mohla ukládat i další kárné tresty, rozhodovala o podmíněném propuštění a ochranném dozoru pro propuštění.²⁷

3.4 Období vývoje veřejné žaloby od roku 1948

Československá republika v roce 1918 jako jedna ze zemí, které tvořily Rakousko-uherskou monarchii, recepční normou převzala aktuální rakouský model a ten platil s řadou změn až do konce roku 1951. Orgán veřejné žaloby byl nazván po rakouském vzoru jako státní zastupitelství.²⁸ Rok 1948 znamenal pro vývoj veřejné žaloby pochopitelně zásadní zlom. Struktura orgánů veřejné žaloby byla zejména rozšířena zřízením Státní prokuratury u Státního soudu v čele se státním prokurátorem. Podle zákona č. 232/1948 Sb., jenž upravoval její úkoly a organizaci, byla Státní prokuratura zaměřena výlučně na stíhání trestných činů podle zákona na ochranu republiky. Státní prokurátor byl přímo podřízen ministru spravedlnosti. Po některých úpravách vzniklých za období první republiky a okupace byl obraz státního zastupitelství v roce 1948 charakteristický následujícím způsobem: U krajských soudů státní zastupitelství, u zemských soudů zemská státní zastupitelství. V jejich čele byli veřejní žalobci a zemští veřejní žalobci. U okresních soudů vykonávali funkci veřejných žalobců, ale jen ve věcech přestupkových, funkcionáři státního zastupitelství. Pro všechny orgány veřejné žaloby platila zásada podřízenosti nižších vyšším. Každý podřízený byl oprávněn dávat podřízeným orgánům příkazy jak obecné povahy, tak v jednotlivých trestních věcech. Tyto příkazy platily však jen v poměru vnitřním. Navenek se uplatňovala zásada nedílnosti, resp. jednotnosti, teda platilo vždy to, co dotyčný orgán vykonal, přestože nerespektoval příkaz svého nadřízeného. Přednostové úřadu veřejné žaloby měli právo devoluční a substituční, t.j. byli oprávněni kterýkoli úkon nebo celou věc převzít sami a mohli je platně nechat provést svými zástupci. Všechny orgány státního zastupitelství byly podřízeny ministru spravedlnosti. Místní a věcná příslušnost se řídila příslušností soudu, u něhož byly zřízeny.

²⁷ KUCHTA, J., SCHELLE, K., *Historie a současnost státního zastupitelství*, 1 vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 19, 20, ISBN 80-210-1044-4

²⁸ FENYK, J., *Veřejná žaloba*, díl první, *Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*, Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti, 2001, s. 16

Veřejným žalobcem u zemského jako státního soudu byl zemský státní zástupce nebo jeho náměstek. Zastupování žaloby při hlavním přelíčení mohlo však ministerstvo spravedlnosti přenést na některého státního zástupce. Taková praxe byla běžná.

Žalobní právo: státní zástupce byl oprávněn stíhat všechny trestné činy, jejichž stíhání nebylo vyhrazeno žalobci soukromému. V případech, kdy z téhož činu vzešlo žalobní právo jak žalobci veřejnému, tak soukromému, tedy při tzv. souběhu žalobních práv, docházelo k určitému konfliktu při aplikaci principu *ne bis in idem* a práv více osob poškozených trestným činem uplatnit svůj oprávněný nárok. Teorie a praxe se sjednotily na několika zásadách, které stanovily podmínky, za nichž se vede společné řízení o všech nebo některých žalobách, za kterých nároky jedním žalobcem uplatněné platily ve vztahu k ostatním atd. V uplatnění žalobního práva byl státní zástupce během řízení v první stolici kdykoliv až do té doby, než se soud odebral k usnášení o rozsudku, ustoupit. Ustoupením od žaloby však žalobní právo ještě nezaniklo, jeho opětné uplatnění bylo však ztíženo. Nastoupil-li však místo veřejného žalobce podprůměrný, měl státní zástupce právo kdykoli opět stíhání převzít.²⁹ Delikty návrhové: u těchto trestných činů měl státní zástupce vyčkat na stíhání ze strany soukromé osoby k tomu oprávněné nebo veřejné úřady. Otázky, jaký vliv mělo na řízení, že oprávněný návrh neučinil nebo že jej odvolal, nebyly v platném právu buď vůbec anebo alespoň stejně a jednotně upraveny.

Zmocnění: ke stíhání některých trestných činů potřeboval státní zástupce zmocnění. Především to byly trestné činy podle § 1 až § 3 zákona o ochraně cti, pokud byly spáchány na některých subjektech užívajících ochrany cti (§ 14, odst. 2, 3, 5). Zmocnění bylo třeba bez rozdílu, zda šlo o žalobu původní nebo rozšířenou. Pro způsob, jakým mělo být zmocnění uděleno, nebyla předepsána určitá forma a bylo tedy možno udělit zmocnění písemně a připojit se k soudním spisům. Nebylo třeba, aby pachatel byl výslovně jmenován.

Časové omezení žalobního práva: v tomto směru byl státní zástupce omezen jen promlčením trestního stíhání. To platilo, pokud zákon neustanovil jinak (srov. § 14 odst. 5 zákona na ochranu cti, kde byl státní zástupce omezen žalobní lhůtou příslušející osobě k soukromé žalobě z téhož činu oprávněné, a ustanovení § 18 zákona o potírání pohlavních nemocí, kde byl závislý na tom, zda osoba k návrhu oprávněná návrh učinila do tří měsíců od té doby, kdy se dozvěděla o činu a osobě pachatelově) i ohledně

²⁹ KUCHTA, J., SCHELLE, K... *Historie a současnost státního zastupitelství*, 1 vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 27, ISBN 80-210-1044-4

deliktů, které se stíhaly jen na návrh nebo se zmocněním (pokud šlo o trestné činy proti cti). Lhůty k prohlášením a návrhům nebyly pro státního zástupce lhůty propadné. Zato byly i pro státního zástupce propadnými lhůty k podání opravných prostředků.

Trestní zástupce nebyl jen oprávněn, nýbrž i povinen stíhat všechny trestné činy, které se stíhaly žalobou veřejnou. Z toho principu platily výjimky: 1) státní zástupce mohl upustit od stíhání mladistvého provinilce, byl-li čin nepatrného významu a odsouzení nebo i samo konání trestního řízení se nejevilo účelným. To platilo, i když se konalo proti mladistvému společně řízení před soudem obecně příslušným. Toto ustanovení platilo i tehdy, když mladistvý sice již dovršil 18., ale nikoli ještě 19. rok věku, v případě souběhu s trestným činem spáchaným po dokonání 18. roce však jen za podmínek § 28 odst. 2 zákona o trestním soudnictví nad mládeží. Státní zástupce mohl upustit od stíhání, jestliže trest, k němuž stíhání mohlo vést, neměl významu vedle trestu, který byl obviněnému již pro jiný trestný čin pravoplatně uložen nebo který ho, jak lze očekávat, pro jiný trestný čin postihl. Jde-li o čin, o němž příslušelo rozhodovat okresním soudům, muselo být od stíhání upuštěno, jestliže vina pachatelova byla nepatrná a následky činu byly bezvýznamné, ledaže by si veřejný zájem potrestání žádal. Státní zástupce dále mohl upustit od stíhání, jestliže obviněný byl vydán nebo vypovězen nebo měl-li být repatriován nebo odsunut z území Československé republiky.³⁰

Hlavními procesními právy státní zástupce byla činit ústně nebo písemně soudu návrhy, o nichž soud musel činit opatření nebo rozhodnutí, a stejným způsobem podávat prohlášení o návrzích obviněného a o dotazech soudu. V některých případech musel být veřejný žalobce před soudním rozhodnutím slyšen. Dalším právem bylo neomezené nahlížení do soudních spisů a žádat o jejich sdělení. Mohl být přítomen při vyhledávacích úkonech bezpečnostních úřadů a v některých případech i při soudních úkonech vyšetřovacích a při poradách soudu (s výjimkou hlasování), vyjímajíc porady týkající se rozhodnutí, jež se má učinit v hlavním přelíčení nebo při roku nařízeném o odvolání nebo k zmateční stížnosti.

Státní zástupce měl též určité povinnosti. Jeho první povinností bylo přihlížet k tomu, aby se užilo všech prostředků vhodných ke zjištění pravdy. Byl stejně jako soud povinen se stejnou péčí přihlížet k okolnostem k usvědčení obviněného i k jeho obraně a byl povinen obviněného o jeho právech poučit i tam, kde to nebylo výslovně

³⁰FENYK, J., *Veřejná žaloba*, díl první, Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby, Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti, 2001, s. 17, 18, 19, 20

předepsáno. Některá ustanovení předepisovala výslovně, aby státní zástupce upozornil obviněného resp. odsouzeného na jeho práva, např. navrhnout obnovu řízení, nebo aby dokonce sám v jeho prospěch zakročil.

Státní zástupce měl také, zjistil-li průtahy nebo nepravdelnosti v řízení, zákonným způsobem zakročít k jejich odstranění. Generální prokuratura nebyla vlastně typickým úřadem veřejné žaloby, ani tehdy typickou procesní stranou, nýbrž strážcem zákona a v této funkci se účastnila jednání u Nejvyššího soudu. Nebyla oprávněna vzít zpět opravné prostředky po dané veřejným žalobcem v nižších instancích, nebyla však též povinna se jich zastávat. Jejím základním právem bylo podávat zmateční stížnost k zachování zákona. Právní úprava platná na Slovensku byla odvozena od úpravy platné v sousedním Maďarsku. Bližší popis této je zařazen v části projednávající o postavení veřejné žaloby na Slovensku. V letech 1939 - 1945 v důsledku rozdělení Československa na tři územní celky, Protektorát Čechy a Morava a sudetoněmecké pohraničí na straně jedné a Slovenský stát na straně druhé, byly zřetelné tomu odpovídající změny v působnosti a organizaci veřejné žaloby. V Sudetech byl zaveden systém čistě německý, Protektorát, ovládalo dvojí právo a Slovensko se vydalo cestou tvorby nových zákonů. První poválečná léta znamenala návrat k předmichovské úpravě. Retribuce, znárodnování a plánované hospodářství přinesly několik dílčích a nikoli podstatných změn. S nástupem komunistické vlády v únoru 1948 se však další vývoj v Československu ubíral jiným směrem. Tak především novou úpravou zákona o zlidovění soudnictví ze dne 22. 12. 1948 byly v sídlech okresních soudů zřízeny okresní prokuratury jako úřady veřejné žaloby první stolice. Ty byly tvořeny okresním prokurátorem a jeho náměstkou. V sídlech krajských soudů byly zřízeny krajské prokuratury jako úřady veřejné žaloby druhé stolice a ty byly tvořeny krajským prokurátorem a jeho náměstkou. Okresní prokuratury byly podřízeny krajským prokuraturám a spolu s nimi ministru spravedlnosti. Generální prokurátor byl oprávněn podávat stížnost pro zachování zákona do pravomocného rozhodnutí soudu (s výjimkou Nejvyššího soudu) a byl rovněž podřízen ministru spravedlnosti. Vyšetřování v případě zločinu, za který zákon stanovil trest smrti nebo trest na svobodě delší pěti let a řízení proti nepřítomnému bylo nadále konáno vyšetřujícím soudcem.³¹

Po osvobození Československa v roce 1945 dekretem prezidenta republiky č. 11/1944 úř. věstníku čs. O obnovení právního pořádku byla zajištěna právní

³¹ FENYK, J., *Veřejná žaloba*, díl první, Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby, Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti, 2001, s. 21, 22

kontinuita s první republikou a byly zrušeny všechny právní předpisy vydané po mnichovském diktátu. Zároveň nařízení Slovenské národní rady č. 1/1944 Sb. nar. SNR bylo stanoveno, že všechny zákony a nařízení zůstávají v platnosti, pokud neodporují republikánsko-demokratickému duchu. Prezidentským dekretem byla tedy obnovena soudní organizace z první republiky. Zároveň byl vydán dekret prezidenta republiky č. 79/1945 Sb. o zatímní úpravě soudnictví v České a Moravskoslezské zemi, kterým bylo zlikvidováno německé soudnictví v občanskoprávních i trestních věcech. Na právní úpravu organizace soudů a úřadů veřejné žaloby na Slovensku se vztahovalo cit. nařízení SNR. Z uvedeného vyplývá, že po osvobození byla v podstatě převzata organizace soudů, státní správy justice a orgánů veřejné žaloby, jak byla vybudována na základě předpisů pocházejících, ještě z doby Rakousko-Uherska, jednak z období první republiky, a pokud jde o Slovensko, též podle předpisů vydaných za Slovenského státu. Po roce 1945 existovaly vedle nejvyššího soudu v Brně, dva nejvyšší soudy a dva nejvyšší správní soudy.³² V roce 1945 působila řada státních zástupců jako veřejní žalobci před mimořádnými lidovými soudy u retribučních procesů dle dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. „o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech (tzv. velký retribuční dekret). Nutno konstatovat, že v retribučních procesech byla vedle skutečných nacistických zločinců a kolaborantů odsouzena i řada nevinných osob, přičemž samotná zákonná úprava procesu nezaručovala obžalovaným základní standardní procesní práva (proces se konal dle režimu stanného práva, opravné prostředky byly nepřístupné, trest smrti byl v zásadě vykonán do dvou hodin od vyhlášení rozsudku apod.) Řada státních zástupců (i soudců) si tak osvojila heslo, že když se kácí les, lítají třísky a zvykla si naslouchat (nejen) hlasu ulice.³³ V roce 1948 vrcholila příprava nového zákona, která v sobě skrývala mnoho změn. Například nedovolené přechody hranic byly podle platné zákonné normy do té doby kvalifikovány jako přestupek stíhaný okresním národním výborem, ale krátce po únoru 1948 už jako zločin přípravy úkladů o republiku podle § 2 zák. č. 50/1923 Sb. Toto jednání tedy bylo posléze podle nového zákona kvalifikováno jako zločin velezrady podle § 1/2 zák. č. 231/1948 Sb. Jednání, které by se řešilo podle starého zákona, by bylo beztrestné bylo podle nového zákoníku rázem nejtěžším trestným činem. Trestní sazby byly u některých trestných činů zvýšeny až

³² KUCHTA, J., SCHELLE, K., CS. *Historie a současnost státního zastupitelství*, 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 22, ISBN 80-210-1044-4

³³ ČERNÝ, P., LATA, J., *Ročenka státních zástupců České republiky*, Union 2008, téma: Prokuratura 1948/1992, RočníkXI, s. 7, ISSN 1214/157

o trojnásobek a trest smrti byl dokonce zaveden pro celou řadu trestných činů. Zatímco v zákoně č. 50/1923 Sb. byla trestem smrti ohrožena pouze kvalifikovaná vojenská zrada dle § 6 odst. 2, stanovil zák. č. 231/1948 Sb. tento trest za zločin velezrady podle § 1 odst. 3, zločin vyzvědačství dle § 5 odst. 2, zločin vyzvědačství proti spojenci dle § 6, zločin válečného škůdnictví podle § 10 odst. 1, 2, zločin válečné zrady podle § 11, zločin útoku na život ústavních činitelů dle § 14 a zločin tělesného poškození ústavních činitelů podle § 15 odst. 2. S výjimkou § 11, kde byl trest smrti alternativní k trestu na doživotí, byla u ostatních uvedených paragrafů sazba trestu smrti trestem jediným. Při obsazování nových funkcí byli u Státního soudu a prokuratury preferováni samozřejmě „politicky vyspělí“ právníci. Státní zástupce musel stíhat všechny trestné činy, které se netýkaly práva soukromého. Státní soud a Státní prokuratura měla dvě hlavní pobočky – Brno a Bratislava, přičemž působnost měly po celém území republiky.

Rok 1948 vnesl do fungující soustavy státního zastupitelství nové prvky.³⁴ Zákonem č. 319/1948 Sb. o zlidovění soudnictví, byla reorganizována soudní soustava a upravena příslušnost soudů ve věcech civilních i trestních. Struktura veřejné žaloby byla rozšířena ustavením Státní prokuratury u Státního soudu v čele se státním prokurátorem. Podle zákona č. 232/1948 Sb., jenž upravoval její úkoly a organizaci, byla státní prokuratura zaměřena výlučně na stíhání trestných činů podle zákona na ochranu republiky a státní prokurátor byl podřízen přímo ministru spravedlnosti. K další změně ve fungování veřejné žaloby došlo v důsledku vydání zákona o zlidovění soudnictví a zákona o územní organizaci krajských a okresních soudů, když bylo namísto názvu státní zastupitelství zavedeno pro jednotlivé složky soustavy jednotné označení prokuratura. V sídlech okresních soudů byly zřizovány okresní prokuratury jako orgány veřejné žaloby prvního stupně, jež byly podřízeny krajským prokuraturám zřízeným u krajských soudů. Byla zrušena zemská státní zastupitelství a do čela soustavy prokuratur byl postaven ministr spravedlnosti, jemuž byli přímo podřízeni krajsští prokurátoři, státní prokurátor a generální prokurátor.³⁵ Zákon o zlidovění soudnictví však do soustavy orgánů veřejné žaloby zasáhl i jinak. Rozšířil oprávnění generálního prokurátora, který mohl od tohoto okamžiku podávat stížnost pro porušení zákona, a to nejen do každého pravomocného rozhodnutí trestního soudu, nýbrž

³⁴ VOREL, J., ŠÍMÁNKOVÁ A., *A KOLEKTIV ČSL. justice v letech 1948-1953*, 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu ČR, 2003 s. 15, 16, ISBN 80-86621-03-0

³⁵ Internetový portál Nejvyššího státního zastupitelství Brno. [online] [cit. 10-12-2010] Dostupný z WWW: <<http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=4098&d=20274>>

i pravomocného rozhodnutí v občanskoprávních věcech. O stížnosti rozhodoval Nejvyšší soud.

K dalšímu rozšíření pravomoci generálního prokurátora došlo trestním řádem z roku 1950 tím, že mohl podat stížnost pro porušení zákona nejen proti pravomocnému rozhodnutí soudu, ale i proti pravomocnému rozhodnutí nižšího prokurátora, o nichž dále rozhodoval Nejvyšší soud. Ve stejném roce jak trestní řád byl vydán i nový občanský soudní řád. Ten přinesl možnost prokurátorům vstupovat v kterémkoli stádiu do občanského soudního řízení. Trestní řád z roku 1950 upravoval nově i organizaci vojenské prokuratury. Jejimi články byli nižší vojenští prokurátoři (v polním řízení nižší polní prokurátoři) a nejvyšší vojenský prokurátor.³⁶

Funkce Státní prokuratury jako žalobce politických deliktů nejtěžší povahy je v době zostřeného třídního boje zvláště významná a důležitá. Jejím úkolem je, aby v součinnosti se Státním soudem odhalovala, izolovala a potírala třídního nepřítele při jeho zločinné a záškové činnosti. Státní prokuratura dbá toho, aby veřejné procesy projednávané Státním soudem byly školou bdělosti a ostrážitosti pracujících a aby před nimi v celém rozsahu odhalily zrádovskou a zločinnou činnost poražené reakce. Plnění těchto úkolů bylo stěžejní náplní její veškeré činnosti v roce 1950. Od 1. 1. do 31. 12. 1950 oddělení Státní prokuratury převzalo a nově napadlo celkem 3 453 případů, z čehož největší podíl mělo oddělení v Praze. Koncem roku 1950 zůstalo u Státní prokuratury nevyřízeno celkem 281 věcí, z toho v Praze 82, v Brně 99 a v Bratislavě 100 případů. Ještě před platností nového trestního řádu zúčastnili se prokurátoři v přípravném řízení tím, že dávali trestní oznámení dopřít a že podávali návrhy na zavedení přípravného vyšetřování, na uvalení vazby apod. V každé důležitější věci se stalo pravidlem, že případ byl projednáván referentem Státní prokuratury přímo se Státní bezpečností, přičemž referent sděloval Státní bezpečnosti svůj názor na věc a prodiskutoval formu trestního oznámení. Po vydání nového trestního řádu přistoupila Státní prokuratura k užší formě spolupráce s bezpečnostními orgány. Referenti Státní prokuratury získávají přímo v krajích informace o jednotlivých případech a pomáhají referentům Státní bezpečnosti při zpracovávání jednotlivých politicky důležitých věcí. nyní pracuje Státní bezpečnost se Státní prokuraturou od počátku až do hlavního přelíčení. Bezpečnostní orgány jsou přítomny hlavnímu přelíčení, jsou ve stálém styku s intervenujícím prokurátorem, sdělují mu své poznatky o obviněných a jiné

³⁶ KUCHTA, J., SCHELLE, K., *Historie a současnost státního zastupitelství*, 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 27, 28, ISBN 80-210-1044-4

podrobnosti nutné k objasnění věci. Kromě těsného styku s bezpečnostními orgány prokurátor v přípravném řízení provádí přímý výslech obviněného a svědků. Tím se seznamuje ještě před konáním hlavního přelíčení s osobou pachatele, ověřuje si údaje zúčastněných osob a osvětluje si nejasnosti trestního oznámení.³⁷

K dalšímu rozšíření pravomoci generálního prokurátora došlo trestním řádem z roku 1950 tím, že mohl podat stížnost pro porušení zákona nejen proti pravomocnému rozhodnutí soudu, ale i proti pravomocnému rozhodnutí nižšího prokurátora. Ve stejném roce jak trestní řád byl vydán i nový občanský soudní řád. Ten přinesl možnost prokurátorům vstupovat v kterémkoli stadiu do občanského soudního řízení. Novela občanského soudního řádu z roku 1952 potom dokonce umožnila prokurátorům navrhopvat i zrušení rozhodnutí arbitrážní komise.

Trestní řád z roku 1950 upravoval nově i organizaci vojenské prokuratury. Jejými články byli nižší vojenští prokurátoři (v polním řízení nižší polní prokurátoři), vyšší vojenští prokurátoři (vyšší polní prokurátoři) a nejvyšší vojenský prokurátor. Vyvrcholením vytvoření jednotné socialistické prokuratury bylo vydání ústavního zákona č. 65/1950.³⁸

Vrcholem formování "jednotné socialistické prokuratury" bylo vydání ústavního zákona č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře, a zákona č. 65/1952 Sb., o prokuratuře, na jejichž základě měla být vytvořena prokuratura po sovětském vzoru. Začal tak vznikat samostatný, na místních orgánech státní moci a správy nezávislý, jednotný, centralizovaný a monokratický aparát "nejvyššího dozoru" nad přísným zachováváním a prováděním zákonů. Byla provedena přestavba prokuratury z úřadu veřejné žaloby na orgán střežící socialistickou zákonnost, který se zaměřoval nejenom na trestní řízení, i když zde byla jeho úloha stále dominantní. Byl zaveden dozor nad činností soudů v trestním i občanskosoudním řízení. Ve správním řízení byl zaveden tzv. všeobecný dozor. Hlavou centralizované soustavy prokuratury se na základě uvedených předpisů stal generální prokurátor s postavením předsedy ústředního úřadu, jemuž byli podřízeni jeho náměstkové, krajsí a okresní prokurátoři a vojenští prokurátoři, vyšší a nižší vojenští prokurátoři, vyšší a nižší polní prokurátoři, ostatní prokurátoři a ostatní vojenští

³⁷ VOREL, J., ŠÍMÁNKOVÁ A., *A KOLEKTIV ČSL. justice v letech 1948-1953*, 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu ČR, 2003 s. 133, ISBN 80-86621-03-0

³⁸ KUČHTA, J., SCHELLE, K., *Historie a současnost státního zastupitelství*, 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 27, ISBN 80-210-1044

prokurátoři. Generální prokurátor nebo jeho náměstek se s poradním hlasem účastnili zasedání vlády nebo sboru pověřenců.³⁹

Rok 1953 začal být označován za rok vzniku socialistické prokuratury leninského typu a v resortu byl v jubilejních letech halasně připomínán. Jakkoliv zavedení všeobecného dozoru a jednotné soustavy prokuratury podřízené generálnímu prokurátorovi bylo oproti předchozímu stavu značnou změnou, socialistická prokuratura byla přece zřízena již v roce 1948. Hlavním důvodem tohoto časového posunu zřejmě byla snaha vytlačit z dějin budování socialistické prokuratury nevábnu instituci Státní prokuratury, jenž byla později ve výkladech o vývoji resortu zmiňována velmi zdrženlivě.⁴⁰

3.4.1 Zákon č. 65/1956 o prokuratuře

Zákon č. 65/1956 o prokuratuře v podstatě převzal úpravu obsaženou v úst. zák. č. 64/1952 Sb. a zák. č. 65/1952 Sb., ale rozšířil ještě více rozsah činnosti prokuratury, a to i na dohled nad místy, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení a ochranná výchova. Prokurátoři byli oprávněni se zúčastňovat s hlasem poradním zasedání vlády, sboru pověřenců a odpovídajících orgánů národních výborů. Prokuratura byla oprávněna napadnout protestem i obecně závazná nařízení národního výboru, tj. druh normativního právního aktu. Byl zřízen institut vyšetřovatelů prokuratury, kteří ve vymezených případech prováděli vyšetřování v trestních věcech. Generální prokurátor byl podřízen již nikoli vládě, ale Národnímu shromáždění. Zákon č. 60/1965 Sb. o prokuratuře, který pozbyl účinnost až koncem roku 1993, ještě více posílil principy výstavby a činnosti prokuratury, jež byly nazývány jako „leninské“ – tzv. princip jednotnosti, centralizace, nezávislosti na místních orgánech a princip monokratické výstavby.⁴¹ Co se týče přípravného řízení, nepřinesl tento zákona žádné podstatné změny. Oproti zákonu z roku 1950 však upravoval některé postupy mnohem precizněji, čímž do určité míry zúžil značnou volnost v rozhodování orgánů přípravného řízení. Rozdělení pravomocí v přípravném řízení zůstalo ve srovnání s předchozí úpravou v podstatě stejné. Kromě příkazu k zatčení činil některé

³⁹ Internetový portál Nejvyššího státního zastupitelství Brno. [online] [cit. 10-12-2010] Dostupný z WWW: <<http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=4098&d=20274>>

⁴⁰ ČERNÝ, P., LATA, J., *Ročenka státních zástupců České republiky*, Union 2008, téma: Prokuratura 1948/1992, Ročník XI, s.12, ISSN 1214/157

⁴¹ FENYK, J., *Veřejná žaloba*, díl první, Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby, Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti, 2001, s. 23

úkony přípravného řízení prokurátor nebo k nim dával alespoň příkazy. Příkaz k zatčení vydával předseda senátu. V nové úpravě bylo výslovně uvedeno, že zatykač může být vydán jen při existenci vazebních důvodů. Příkaz k zatčení pak byl rozhodnutím, proti němuž prokurátor mohl podat stížnost, jestliže předseda senátu návrh na vydání zatykače zamítl. O zatčené osobě rozhodoval vždy prokurátor, a to i v případě, kdy se jednalo o příslušníka ozbrojeného sboru. Nově pak bylo také v § 80 stanoveno, že do vazby lze vzít pouze osobu, proti níž již bylo vzneseno obvinění. Zároveň byla zrušena obligatorní vazba pro obviněné z nejzávažnějších trestných činů. Trestní řád z roku 1956 upravoval též trvání vazby. Ta směla v přípravném řízení trvat nejvíce dva měsíce. Nadřízený prokurátor ji mohl prodloužit nejvíce o jeden měsíc a na delší dobu tak mohl učinit jen generální prokurátor. V rozhodování o domovní prohlídce (§ 91-95), jakož i v rozhodování o zadržení a otevření zásilek (§ 96-97) již k takovým změnám jako při rozhodování o omezení osobní svobody nedošlo. I tyto úkony nadále zůstaly v pravomoci prokurátora, případně vyšetřujícího orgánu, který však potřeboval souhlas prokurátora. I v tomto období existovala možnost, jak stát mohl zasahovat do základních lidských práv a svobod, aniž by tak činil prostřednictvím nezávislého soudu anebo alespoň prokurátora v trestním řízení. Tuto možnost poskytoval zákon číslo 89/1950 Sb. o trestním řízení správním, který upravoval postup v přestupkovém řízení a platil až do roku 1961. Jednalo se však o normu, která na rozdíl od výše zmiňovaného protektorátního nařízení relativně podrobně upravovala podmínky jednotlivých opatření, činěných v trestněsprávním řízení. Podle uvedeného zákona i v řízení o přestupcích mohlo dojít k některým zásahům do základních lidských práv a svobod osob podezřelých ze spáchání přestupku. O těchto opatřeních nerozhodoval soud, ale okresní národní výbor (místní národní výbory sice také projednávaly některé přestupky, ale nemohly činit některá opatření uvedená v § 12 až § 20 trestního řádu správního). Podle uvedených ustanovení bylo možné zadržet osobu podezřelou z přestupku, a to na dobu až 48 hodin. Poté musela být propuštěna nebo předána příslušnému národnímu výboru k rozhodnutí o vazbě. Pro rozhodnutí o vazbě musely existovat zákonné důvody a vazba mohla trvat v zásadě jen 30 dnů. Obdobně mohl ze zákonných důvodů národní výbor nařídit též domovní prohlídku, i podmínky tohoto opatření však byly poměrně podrobně vymezeny, a to obdobně jako v trestním řádu. Konečně pak národní výbor mohl dát příkaz k odnětí věci důležité pro řízení, jestliže věc nebyla dobrovolně vydána.

3.4.2 Trestní řád z roku 1961 o trestním řízení soudním

Zákon číslo 141/1961 Sb. nabyt účinnosti dne 1. ledna 1962 a přes velké množství novel platí až do současnosti. Z hlediska rozdělení pravomocí, resp. z hlediska rozhodování soudu v přípravném řízení, nový trestní řád v podstatě přejal systém vytvořený předcházejícími trestními předpisy. Prvním průlomem do všeobecné rozhodovací pravomoci prokurátora, resp. vyšetřovacích a vyhledávacích orgánů, byla novelizace trestního řádu z roku 1969 (zák. č. 149/1969 Sb.) Tato novela vložila do trestního řádu s účinností od 1. 1. 1970 ustanovení § 146a. Toto ustanovení přeneslo na soud rozhodování o stížnosti proti rozhodnutím prokurátora, která se dotýkala nejvíce základních práv obviněných. Konkrétně se jednalo o rozhodnutí prokurátora o vazbě, o nařízení pozorování obviněného ve zdravotnickém ústavu a o zajištění majetku obviněného. Další a vlastně nejzásadnější změna nastala s účinností od 1. 1. 1992 po novele číslo 558/1991 Sb. Tato novela přenesla na nezávislý soud, resp. na soudce rozhodování ve všech oblastech přípravného řízení, které se zásadním způsobem dotýkají lidských práv a základních svobod. Soudci přitom bylo svěřeno již samotné prvotní rozhodování, nepůsobil tedy již jen jako orgán rozhodující o opravném prostředku. Konkrétně takto rozhoduje soudce od 1. 1. 1992 o ustanovení obhájce, o vzetí do vazby i jejím prodloužení a případně i o propuštění, o vydání příkazu k zatčení, o domovní prohlídce, odposlechu telekomunikačního provozu a pozorování obviněného ve zdravotnickém ústavu. Novelou číslo 292/1993 Sb. pak s účinností od 1. 1. 1994 byla soudcům svěřena pravomoc rozhodovat v přípravném řízení o provádění důkazů v obydlí a udělovat souhlas s otevřením zadržené zásilky. Od 1. 9. 1995 pak je souhlasem soudce podmíněn též příkaz k záměně zásilky (zák. č. 152/1995 Sb.) Novela trestního řádu č. 265/2001 Sb., účinná od 1. 1. 2002 k rozhodování o odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu přidala ještě rozhodování soudu o vydání příkazu k zjištění údajů o telekomunikačním provozu (§ 88a trestního řádu) a rozhodování o použití operativně pátracích prostředků v některých případech (§ 158b až § 158e trestního řádu). Kromě toho pak soud od 1. 1. 2002 rozhoduje též o stížnostech proti některým zajišťovacím rozhodnutím státního zástupce (§ 146a trestního řádu). Konečně se pak soudce musí v přípravném řízení účastnit provádění neodkladných nebo neopakovatelných úkonů, jde-li o výsledky svědka nebo rekonvici (§ 158a trestního řádu).

4 Státní zastupitelství v České republice

Zásadní úpravu postavení státního zástupce obsahuje ústavní zákon č. 1/1993 Sb. – Ústava České republiky. Státní zastupitelství zastupuje veřejnou žalobu v trestním řízení a vykonává i další úkoly, stanoví-li tak zákon. Postavení a působnost státního zastupitelství stanoví zákon.⁴²

Státní zastupitelství je významným činitelem výkonu spravedlnosti. Státní zastupitelství realizuje právo státu na stíhání osob, které se měly dopustit trestných činů. Tento zájem se v demokratické trestní justici chápe širěji jako 'veřejný zájem', který je v tom, že veřejný žalobce stíhá osoby podezřelé ze spáchání trestného činu, ale i v tom, že veřejný žalobce má uloženy povinnosti k oběti trestného činu, mladistvým pachatelům, obhajobě ap. Tyto povinnosti se týkají ochrany základních práv a svobod, do nichž je zasahováno v trestním řízení, a to nejen obviněného, ale i dalších osob zúčastněných na trestním procesu. V konkrétní podobě se jedná např. o nepřípustnost zatajení důkazů ve prospěch obviněného, povinnost nepodat obžalobu za určitých skutkových předpokladů (např. podezření ve vztahu k obviněnému bylo vyvráceno), povinnost zamezit porušování práv a svobod ze strany policie v rámci stadia před podáním obžaloby. Státní zastupitelství zajišťuje veřejný zájem i v netrestní oblasti své působnosti. Účast státních zástupců a soudců na výkonu trestní spravedlnosti je rozdílná. Soudci v trestním řízení rozhodují o vině a trestu, státní zástupci podávají k soudu obžalobu a zastupují ji v řízení před soudem. Pro plnění obžalovací funkce si zajišťují potřebné podklady v rámci předsoudního stadia trestního řízení. V předsoudním stadiu procesu uplatňují státní zástupci zájem státu na boji s trestnou činností. Rozdílné povaze činnosti v trestním řízení odpovídá jiné uspořádání státního zastupitelství oproti soustavě soudů (vyšší míra centralizace, závaznost pokynu nadřízeného). Společným rysem je to, že soudci i státní zástupci se účastní na výkonu trestní spravedlnosti.

⁴² FENYK, J., *Veřejná žaloba*, díl první, Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby, Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti, 2001, s. 24

4.1 Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství

Zákon č. 283/1993 Sb. o státním zastupitelství nabyl účinnosti dnem 1. 1. 1994. V období jeho přípravy bylo správně poukazováno na různé modely možného řešení postavení prokuratury, resp. nově státní zastupitelství, v soustavě státních orgánů. Nejčastěji bylo navrhováno, aby státní zastupitelství tvořilo samostatnou soustavu orgánů státu určených k jeho zastupování v zákonem vymezených případech. Vedle toho však našla patrně pod vlivem některých politických kruhů, majících rozhodující slovo v legislativním procesu, a neschopností jiných nalézt správnou názorovou protiváhu, výrazné uplatnění idea, aby státní zastupitelství bylo podřízeno ministerstvu spravedlnosti a stalo se součástí moci výkonné.⁴³ Zákon upravuje postavení, působnost, vnitřní vztahy, organizaci a správu státního zastupitelství, upravuje též zejména postavení státních zástupců jako osob, jejichž prostřednictvím státní zastupitelství vykonává svou činnost, postavení právních čekatelů a působnost ministra spravedlnosti. Státní zastupitelství jako představitel zájmů státu je při výkonu své působnosti povinno využívat prostředky, které mu poskytuje zákon. Státní zastupitelství vykonává svou činnost tak, aby jeho zásah byl v souladu se zákonem, rychlý a účinný.

Státním zástupcem může být jmenován občan České republiky, který je způsobilý k právním úkonům, bezúhonný, v den ustanovení dosáhl věku nejméně 25 let, má vysokoškolské právnické vzdělání, úspěšně složil závěrečnou zkoušku a souhlasí se svým ustanovením do funkce a s přidělením k určitému státnímu zastupitelství. Odborná justiční zkouška, soudcovská zkouška, jednotná soudcovská a advokátní zkouška, vojenská právní zkouška a prokurátorská zkouška vykonané před účinností tohoto zákona mají stejné účinky jako závěrečná zkouška podle tohoto zákona. O uznání jiných zkoušek za závěrečnou zkoušku podle tohoto zákona rozhoduje ministr spravedlnosti. Předpoklady v tomto ustanovení uvedené jsou shodné s předpoklady pro funkci soudce. Státního zástupce jmenuje Ministr spravedlnosti na návrh nejvyššího státního zástupce. Pracovní poměr státního zástupce se zakládá jmenováním a vzniká složením slibu do rukou ministra spravedlnosti. Součástí jmenování je i přidělení k určitému státnímu zastupitelství. Slib státního zástupce zní: „***Slibuji věrnost České republice, při výkonu služby budu dodržovat Ústavu, zákony, ostatní právní předpisy a v souladu s nimi budu svoje povinnosti plnit nestranně a budu zachovávat***

⁴³ Internetový portál Nejvyššího státního zastupitelství Brno. [online] [cit. 05-01-2010] Dostupný z WWW: <<http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=4098&d=20274>>

mlčenlivost ve věcech služebního tajemství.“ Odepření slibu nebo složení slibu s výhradou má za následek zánik pracovního poměru.⁴⁴

Státní zástupce se na výkon funkce připravuje po dobu tří let v rámci čekatelské či uznávané odborné praxe, která má mnoho podob. Uznávána je praxe advokáta, advokátního koncipienta, soudce, asistenta soudce Ústavního, Nejvyššího nebo Nejvyššího správního soudu či asistent veřejného ochránce práv, justiční čekatel atp.⁴⁵

4.2 Působnost státního zastupitelství

Státní zastupitelství podává jménem státu obžalobu v trestním řízení a plní povinnosti, které mu v souvislosti s tím trestní řád ukládá. Obžalobu nepodá pouze v případech, které stanoví trestní řád. Jde o nejdůležitější úkol svěřený státnímu zastupitelství. Státní zastupitelství je oprávněno podat návrh na zahájení občanského soudního řízení anebo vstoupit do již zahájeného občanského soudního řízení jen v případech, které stanoví zákon. Procesní postavení, oprávnění a povinnosti státního zastupitelství, které podalo návrh na zahájení řízení nebo vstoupilo do řízení, stanoví občanský soudní řád.⁴⁶

Převážná část kompetencí státního zastupitelství je stanovena především trestním řádem. Z ustanovení vyplývá zásadní povinnost státního zastupitelství podat obžalobu v trestních věcech. Výjimky může stanovit pouze trestní řád. Dalším zákonem, určujícím rozsah kompetencí státního zastupitelství, je občanský soudní řád. Pouze v něm uvedených případech je státní zastupitelství oprávněno podat návrh na zahájení řízení v občanskoprávních věcech nebo do tohoto řízení vstupovat. Další postup státního zastupitelství v těchto případech se řídí OSŘ. Podrobnosti o postupu státního zastupitelství stanovuje jednací řád pro oblast trestního řízení, pokud jde o věcnou příslušnost státního zastupitelství v přípravném řízení, postup státního zastupitelství před zahájením trestního stíhání, dozor v přípravném řízení, formou pokynů vydávaných státním zastupitelstvím v průběhu přípravného řízení, způsob rozhodování o námitkách policejního orgánu, rozhodování o odnětí věci policejnímu orgánu a o rozhodování o pořizování kopií spisů. Jednací řád dále podrobněji upravuje

⁴⁴ KOCOUREK, J., *Zákon o soudech a soudcích ; Zákon o státním zastupitelstvu a předpisy související*, 1. vyd., Praha: Beckovy právnické učebnice, 1994, s. 127, 154, ISBN 80-7179-010-9

⁴⁵ *On-line magazín deníku Právo & Seznam.cz*. [online] [cit. 05-01-2010] Dostupný z WWW: <<http://tema.novinky.cz/nejvyssi-statni-zastupitelstvi>>

⁴⁶ KUČHTA, J., SCHELLE, K., *Historie a současnost státního zastupitelství*, 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 46, ISBN 80-210-1044-4

postup při provádění šetření k žádostem o milosti a způsob organizačního zabezpečení dodržování lhůty 24 hodin, stanovené pro některé úkony trestním řádem. Postup státního zastupitelství v občanském soudním řízení podle § 21 odst. 2 OSŘ, týkajícího se řízení o popření otcovství podle zákona o rodině, upravuje § 29 JŘ-StZast. Jednací řád kromě toho upravuje podrobněji postup státního zastupitelství při vyřizování podnětů ke stížnostem pro porušení zákona, postup při vyřizování podnětů v rehabilitačních věcech a podnětů ke stížnosti pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. V ustanovení § 56 JŘ-StZast jsou upraveny kompetence státního zastupitelství k řízení ve věcech bývalé vojenské prokuratury. Je-li provedení úkonů, které je třeba provést mimo obvod působnosti příslušného státního zastupitelství, spojeno s obtížemi nebo zvýšenými nebo neúčelnými náklady, může tyto úkony provést na dožádání jiné státní zastupitelství. Způsob dožádání stanoví § 2 JŘ-StZast.⁴⁷

Podle § 35 občanského soudního řádu státní zástupce může vstoupit do zahájeného řízení ve věch způsobilosti k právním úkonům, prohlášení za mrtvého, nebo zápisu do obchodního rejstříku. V takovém řízení je státní zástupce oprávněn ke všem úkonům, které může vykonat účastník řízení, pokud nejde o úkony, které může vykonat jen účastník řízení. Z toho vyplývá, že podle současné úpravy občanského soudního řádu může státní zástupce do již zahájeného řízení ve výše uvedených věcech vstoupit, a to kdykoliv v průběhu řízení. Státní zástupce není tedy účastníkem řízení ze zákona jako navrhovatel nebo účastníci podle ustanovení § 94 občanského soudního řádu, má pouze právo vystupovat jako účastník řízení. Zda bude v konkrétní věci skutečně vystupovat, záleží na jeho rozhodnutí. Vstoupí-li do řízení, má oprávnění ke všem úkonům, které může vykonat účastník řízení, pokud nejde o úkony zejména osobního charakteru, vázané na účastníka právního vztahu.⁴⁸ Státní zastupitelství v rozsahu, za podmínek a způsobem stanoveným zákonem je orgán veřejné žaloby v trestním řízení a plní další úkoly vyplývající z trestního řádu.⁴⁹ Těžištěm působnosti státního zastupitelství je především trestní řízení, ve kterém ve smyslu vymezení podle čl. 80 odst. 1 Ústavy České republiky zastupuje veřejnou žalobu. Státní zástupce plní v přípravném řízení dvě navzájem spojené působnosti, a to při výkonu funkce 1) dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení trestním včetně funkce návrhové

⁴⁷ KOCOUREK, J., *Zákon o soudech a soudcích ; Zákon o státním zastupitelstvu a předpisy související*, Praha, 1994, s. 129, ISBN 80-7179-010-9

⁴⁸ KUČHTA, J., SCHELLE, K., *Historie a současnost státního zastupitelství*, 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 46, 47, ISBN 80-210-1044-4

⁴⁹ FENYK, J., *Veřejná žaloba*, díl druhý, Příručka pro práci státního zástupce, Praha: Institutu vzdělávání Ministerstva spravedlnosti, 2002, s. 16, 17

a rozhodovací, 2) instančního orgánu, který rozhoduje o stížnostech proti usnesení policejního orgánu, resp. státního zástupce nižšího stupně. Z § 2 odst. 8 resp. § 176 odst. 1 trestního řádu vyplývá, že obžalobu podává a před soudem zastupuje státní zástupce. Bez návrhu žaloby nemůže být soudní řízení konáno. Žalobce je pánem sporu. Soud proto není oprávněn zasahovat do výlučného práva státního zástupce jako veřejného žalobce. Státní zástupce plní i po podání obžaloby řadu významných úkolů, založených na tom, že zastupuje před soudem veřejnou žalobu. Týká se to hlavně jeho aktivity při dokazování, podávání opravných prostředků atd. Ve většině zemí západní Evropy, ale i v jiných částech světa je obvyklé, že státní zastupitelství zaujímá významné místo též při dozoru nad místy výkonu vazby, výkonu trestu odnětí svobody a dalšími místy, kde dochází k omezení osobní svobody. Jde v zásadě o vyjádření práva zástupce veřejného zájmu, aby vina a trest, resp. omezení osobní svobody, bylo řešeno před soudem, a samotný akt výkonu pak již byl svěřen pod dozor orgánu ochrany veřejného zájmu. Zákon reaguje v tomto směru na úpravu provedenou novelou zákona o státním zastupitelství, zákonem č. 169/1999 Sb., kterou pouze formálně začleňuje do obecného přehledu působnosti státního zastupitelství. Jde o nezávislý dozor nad výkonem vazby a trestu odnětí svobody. K tomu je třeba poukázat zejména na ustanovení § 4 odst. 1 písm. b) pověřuje státní zástupce přidělené k určitému státnímu zastupitelství nejvyšší státní zástupce. Rovněž mu přísluší pověřovat státní zástupce nejbližší vyššího státního zastupitelství v této věci výkonem dohledu. Předmětem dozoru je důsledné dodržování obecně závazných právních předpisů při výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody, ale nikoli vhodnost nebo účelnost postupu vězeňské služby za předpokladu, že samotný postup je v souladu s právním předpisem. Nenáleží sem ani koncepce výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody, ani správnost nebo účelnost aktů vězeňské služby, kterým mají povahu pouze organizační, řídicí nebo hospodářskou. Státní zástupce při výkonu dozoru dbá zvláště na to, aby ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody nebyl nikdo držen nezákonně. Státní zástupce nenahrazuje výkon působnosti vězeňské služby ani jiných orgánů nebo osob. Při výkonu dozoru je státní zástupce oprávněn vstupovat v kteroukoli dobu do příslušného zařízení, nahlížet do povinné dokumentace vedené zařízením, podávat soudu návrh na zrušení nařízené ústavní výchovy nebo uložení ochranné výchovy, popřípadě podávat návrh na uložení ochranné výchovy dětem umístěným v zařízení na základě nařízené ústavní výchovy, prověřovat, zda rozhodnutí a postupy ředitele zařízení odpovídají zákonům a jiným právním předpisům, vydávat příkazy k dodržování předpisů platných pro výkon ústavní výchovy a ochranné

výchovy, nařídit, aby dítě, které je v zařízení nezákonně, bylo po oznámení orgánu sociálně-právní ochrany bezodkladně propuštěno.⁵⁰

Vykonává dozor nad dodržováním právním předpisů v místech, kde se vykonává vazby, trest odnětí svobody, ochranné léčení, ochranná nebo ústavní výchova, a v jiných místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována svoboda. Působí v jiném než v trestním řízení. Státní zastupitelství se v souladu se svou zákonem stanovou působností podílí na prevenci kriminality a poskytování pomoci obětem trestných činů.⁵¹

4.3 Soustava státního zastupitelství

Soustavu státního zastupitelství tvoří Nejvyšší státní zastupitelství, vrchní státní zastupitelství, krajská státní zastupitelství a okresní státní zastupitelství, v době branné pohotovosti státu také vyšší a nižší polní státní zastupitelství. Sídla státních zastupitelství a obvody jejich územní působnosti se shodují se sídly a obvody soudů. Ministerstvo spravedlnosti může právním předpisem stanovit výjimky ohledně sídel a územních obvodů státních zastupitelství a zřizovat jejich pobočky. Státní zastupitelství je příslušné k zastupování státu u soudu, u něhož toto státní zastupitelství působí, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak. Spory o příslušnost mezi státními zastupitelstvími rozhoduje státní zastupitelství, které je vůči oběma nejbližší vyšší. V obvodu hlavního města Prahy působnost krajského státního zastupitelství vykonává Městské státní zastupitelství v Praze a působnost okresních státních zastupitelství vykonávají obvodní státní zastupitelství. V obvodu města Brna vykonává působnost okresního státního zastupitelství Městské státní zastupitelství v Brně.

4.4 Postavení státních zástupců

Státní zástupci musí při výkonu své funkce postupovat odpovědně, respektovat a chránit lidskou důstojnost a lidská práva a svobody, musí se vystříhat všeho, co by vzbuzovalo pochybnosti o jejich objektivitě při chránění zájmů státu. Se zastáváním

⁵⁰ FENYK, J., *Vademecum státního zástupce*, Praha: ASPI Publishing, 2003, s. 21, 22, ISBN 80-86395-80-4

⁵¹ FENYK, J., *Veřejná žaloba*, díl druhý, Příručka pro práci státního zástupce, Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti, 2002, s. 11, 15

funkce státního zástupce je neslučitelný výkon jakékoli jiné výdělečné činnosti s výjimkou správy vlastního majetku a činnosti vědecké, pedagogické, publicistické a umělecké. Státní zástupci jsou povinni zachovávat mlčenlivost o věcech, které se dozvěděli v souvislosti s výkonem povolání, a to i po skončení pracovního poměru. Zprostit mlčenlivosti může státního zástupce pouze ministr spravedlnosti.⁵² Státní zástupce je při výkonu své funkce povinen odpovědně plnit své úkoly a respektovat přitom zásady, které zákon pro činnost státního zastupitelství stanoví, zejména je povinen postupovat svědomitě, odpovědně, nestranně, spravedlivě a bez zbytečných průtahů. Jakýkoli vnější zásah nebo jiný vliv, jehož důsledkem by mohlo být porušení některé z těchto povinností, musí odmítnout. Státní zástupce se nesmí nechat ve výkonu své funkce ovlivnit zájmy politických stran, veřejným míněním nebo sdělovacími prostředky. Svoji funkci musí vykonávat nezaujatě a bez ekonomických, sociálních, rasových, etnických, sexuálních, náboženských nebo jiných předsudků a ve vztahu k osobám, s nimiž při výkonu své funkce jedná, se musí zdržet projevů osobních sympatií, náklonnosti nebo negativních postojů.⁵³

⁵² KOCOUREK, J., *Zákon o soudech a soudcích ; Zákon o státním zastupitelstvu a předpisy související*, Praha, 1994, s. 130, 132, 148 ISBN 80-7179-010-9

⁵³ FENYK, J., *Veřejná žaloba*, díl druhý, Příručka pro práci státního zástupce, Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti, 2002, s. 42

5 Trestní řízení

Trestní řízení má specifický charakter. Jeho jediným cílem je zjistit, zda byl spáchán trestný čin, kdo jej spáchal a o jaký trestný čin jde, a pachatele poté spravedlivě potrestat. Teorie praví, že řízení je zejména v jeho vyšetřovací fázi ovládáno inkviziční zásadou, což znamená, že policie za dozoru státního zástupce vyhledává všechny důkazy, které se věci týkají, a činí tak z úřední povinnosti, jakmile se dozví, že byl spáchán trestný čin. Veřejnost si často plete žalobu v občanskoprávním řízení s trestním oznámením nebo obžalobou. Pokud ode mne někdo vyláká peníze a nevrátí je, mohu takového člověka zažalovat o zaplacení. V případě, že před soudem prokáži všechny své tvrzení, soud žalovanému uloží, aby mi peníze vrátil – to vše v občanskoprávním řízení. Pokud však na takového dlužníka podám trestní oznámení, bude celou věc šetřit policie a já už, ani jako poškozený nebudu mít v podstatě možnost, jak trestnímu stíhání zabránit – celá věc bude v režii orgánů činných v trestním řízení, které budou postupovat zcela samostatně. Dlužník pak může být klidně odsouzen za podvod, což ovšem neznamena, že mu soud také přikáže zaplatit mi dluh (stát se to může, ale také nemusí). Znovu opakuji: v trestním řízení nejde o nic jiného, než o zjištění pachatele trestného činu a jeho potrestání. Proto jsou trestnými činy jen nejzávažnější protizákonná jednání, jako krádež nebo vražda. Nezaplacení nájemného nebo jízda v tramvaji načerno trestnými činy nejsou. Trestní řízení se zahajuje tehdy, pokud se orgány činné v trestním řízení dozví, že byl spáchán trestný čin (jejich výčet nalezneme v trestním zákonu). Jakmile se policie dozví, kdo trestný čin spáchal, zahájí trestní stíhání konkrétního pachatele. Poté, co jsou shromážděny všechny důkazy, podá státní zástupce, který do té doby dožíral nad vyšetřováním, soudu obžalobu (neplést s žalobou v občanskoprávním řízení!). V obžalobě potom tvrdí, že ten a ten spáchal trestný čin, což je doloženo těmi a těmi důkazy. Soud poté provede hlavní líčení, kde celou věc veřejně a ústně projedná za účasti: státního zástupce, obžalovaného, poškozeného. Hlavní líčení končí vynesemím rozsudku o vině a trestu, nebo rozsudku zprošťujícího (obžalovaný je zproštěn obžaloby).⁵⁴

Trestním řízením se podle § 12 odst. 10 TrŘ rozumí řízení podle trestního řádu. Proto zahrnuje přípravné řízení, tedy postup před zahájením trestního stíhání i postup od

⁵⁴ *Trestní právo pro laiky*. [online] [cit. 05-03-2010] Dostupný z WWW: < <http://www.trestni-rizeni.com/>>.

zahájení trestního stíhání až do ukončení vyšetřování včetně rozhodnutí v přípravném řízení, podání obžaloby k soudu, dále soudní řízení (předběžné projednání obžaloby, hlavní líčení, popř. veřejné či neveřejné zasedání soudu prvního stupně, odvolací řízení, řízení o stížnosti), včetně řízení vykonávacího, řízení o mimořádných opravných prostředcích i právního styku s cizinou, pokud je součástí trestního řízení.

5.1 Právní úprava trestního řízení

Obor práva, který trestní řízení upravuje, se označuje jako trestní právo procesní. Základní právní normou (tzv. kodexem) je Trestní řád, tedy zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších právních předpisů (dále jen „TrŘ“) vedle něho mohou být obsaženy i v dalších zákonech.

Základní úkoly trestního řízení vyplývají z obecných úkolů soudu a státního zastupitelství, jak jsou uvedeny v Ústavě České republiky, v Listině základních práv a svobod a podrobněji rozvedeny v zákoně č. 6/2002 Sb. zákon ze dne 30. listopadu 2001 o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích) ve znění pozdějších předpisů, v zákoně č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů a v zákoně č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.⁵⁵

5.2 Jednotlivá stadia trestního řízení

Jednotlivé časové úseky, v nichž příslušné orgány činné v trestním řízení, popřípadě další subjekty plní postupně své úkoly (povinnosti) a vykonávají svá práva, s cílem dosáhnout účelu trestního řízení, nazýváme stadia trestního řízení.⁵⁶

Podle TrŘ můžeme trestní řízení členit na 5 základních stadií:

- **Přípravné řízení** které zahrnuje prověřování okolností důvodně nasvědčujících tomu, že se stal trestný čin, a vyšetřování, které představuje již vedení trestního stíhání proti konkrétní osobě (obviněnému). Přípravné řízení koná policejní orgán a státní zástupce.

⁵⁵ ŠÁMAL., Přípravné řízení trestní, 2. doplněné a přepracované vydání, Praha: Beckovy právnické učebnice, 1996, ISBN 80-7179-741-3, s. 3, 10

⁵⁶ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 514.

- **Předběžné projednání obžaloby**
- **Hlavní líčení**
- **Opravné řízení**
- **Vykonávací řízení**

5.3 Základní zásady trestního řízení

Zásada řádného zákonného procesu:

Nikdo nemůže být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví TrŘ.

Zásada presumce nevinny:

Dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na toho proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen.

Zásada legality:

Státní zástupce je povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak.

Zásada oficiality a zásada rychlosti řízení:

Jestliže TrŘ nestanoví něco jiného, postupují orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti. Trestní věci musí projednávat co nejrychleji a s plným šetřením práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod a mezinárodních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, při provádění úkonů trestního řízení lze do těchto práv osob, jichž se takové úkony dotýkají, zasahovat jen v odůvodněných případech na základě zákona a v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení. K obsahu petic zasahujících do plnění těchto povinností orgány činné v trestním řízení nepřihlížejí.

Zásada zdrženlivosti (přiměřenosti):

Orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v TrŘ a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu. V přípravném řízení orgány činné v trestním řízení objasňují způsobem uvedeným v TrŘ i bez návrhu stran stejně pečlivě okolností svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede. V řízení

před soudem státní zástupce a obviněný mohou na podporu svých stanovisek navrhnout a provádět důkazy. Státní zástupce je povinen dokazovat vinu obžalovaného. To nezabavuje soud povinnosti, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí.

Zásada volného hodnocení důkazů:

Orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu.

Zásada spolupráce se zájmovými sdruženími:

Všechny orgány činné v trestním řízení spolupracují se zájmovými sdruženími občanů a využívají jejich výchovného působení.

Zásada obžalovací:

Trestní stíhání před soudy je možné jen na základě obžaloby nebo návrhu na potrestání, které podává státní zástupce. Veřejnou žalobu v řízení před soudem zastupuje státní zástupce.

V trestním řízení před soudem rozhoduje senát nebo samosoudce, předseda senátu nebo samosoudce rozhodují sami jen tam, kde zákon výslovně stanoví. Rozhoduje-li v přípravném řízení soud v první stupni, rozhodnutí činí soudce.

Trestní věci se před soudem projednávají veřejně tak, aby se občané mohli projednávání zúčastnit a jednání sledovat. Při hlavním líčení a veřejném zasedání smí být veřejnost vyloučena jen v případech výslovně stanovených v TrŘ nebo zvláštním zákonem.

Zásada ústnosti a zásada bezprostřednosti:

Jednání před soudy je ústní, důkaz výpověď svědků, znalců a obviněného se provádí zpravidla tak, že se tyto osoby vyslychají.

Při rozhodování v hlavním líčení, jakož i ve veřejném i neveřejném zasedání smí soud přihlídnout jen k těm důkazům, které byly při tomto jednání provedeny.

Zásada zajištění práva na obhajobu:

Ten, proti němuž se trestní řízení vede, musí být v každém období poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce, všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv.

Právo na užívání mateřského jazyka:

Orgány činné v trestním řízení vedou řízení a vyhotovují svá rozhodnutí v českém jazyce. Každý, kdo prohlásí že neovládá český jazyk, je oprávněn používat před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka nebo jazyka, o kterém uvede, že ho ovládá.⁵⁷

5.4 Dozor státního zástupce v trestním řízení

- 1) Státním zástupce v trestním řízení je státní zástupce vykonávající v trestní věci dozor, není-li takový, státní zástupce věcně a místně příslušný, pokud lze ze skutkových údajů příslušnost stanovit. Nelze-li pro neúplnost skutkových údajů určit příslušnost státního zástupce k výkonu dozoru v trestním řízení, v době kdy policejní orgán sepsal záznam o zahájení úkonů trestního řízení, doručí se tento záznam státnímu zástupci, jenž je jinak příslušný vykonávat dozor nad činností policejního orgánu, který záznam sepsal. Policejní orgán s působností na celém území České republiky doručí záznam krajskému státnímu zastupitelství, v sídle policejního orgánu, u něhož je činný policista, který tento úkon učinil.
- 2) Policejní orgán je povinen umožnit státnímu zástupci, aby mohl osobně a soustavně sledovat postup trestního řízení a být osobně přítomen kterémukoliv procesnímu úkonu. V případech, kdy si státní zástupce vyhradil účast na procesním úkonu, vyrozumí jej policejní orgán nejméně 24 hodin před provedením takového úkonu, pokud nejde o procesní úkon, který nesnese odkladu, státnímu zástupci zašle do 48 hodin opis protokolu o procesních úkonech, pokud si to vyhradí.
- 3) Policejní orgán je povinen na žádost informovat státního zástupce o stavu trestního řízení, zejména bezodkladně odpovědět na dotaz ohledně předpokládané lhůty a způsobu ukončení trestní věci. Na žádost státního zástupce je povinen mu předložit zpravidla originál trestního spisu, další související materiály a plán dalšího postupu. Stejnopis záznamu o prověrce, pokud jej obdržel, založí policejní orgán k pomocným materiálům trestního spisu, nestanoví-li státní zástupce jinak.⁵⁸

⁵⁷ § 2 trestního řádu

⁵⁸ FENYK, J., *Veřejná žaloba*, díl druhý, Příručka pro práci státního zástupce, Praha: Institutu vzdělávání Ministerstva spravedlnosti, 2002, s. 116, 117

5.5 Přípravné řízení (§ 157 a následující)

(1) Státní zástupce a policejní orgán jsou povinni organizovat svou činnost tak, aby účinně přispívali k včasnosti a důvodnosti trestního stíhání.

(2) Státní zástupce může uložit policejnímu orgánu provedení takových úkonů, které je tento orgán oprávněn provést a jichž je třeba k objasnění věci nebo ke zjištění pachatele. K prověření skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, je státní zástupce dále oprávněn:

- vyžadovat od policejního orgánu spisy, včetně spisů v nichž nebylo zahájeno trestní řízení, dokumenty, materiály a zprávy o postupu při prověřování oznámení,
- odejmout kteroukoliv věc policejnímu orgánu a učinit opatření, aby věc byla přikázána jinému policejnímu orgánu,
- dočasně odložit zahájení trestního stíhání.

(3) V závažných a skutkově složitých věcech může státní zástupce nebo policejní orgán využít odborné pomoci konzultanta, který má znalost ze speciálního oboru. O návrh na výběr určité osoby jako konzultanta může též požádat správní úřad, jiný orgán, vědeckou nebo výzkumnou instituci. O přibrání konzultanta spíše státní zástupce nebo policejní orgán úřední záznam. Se souhlasem státního zástupce nebo policejního orgánu může konzultant v rozsahu nezbytném pro výkon jeho funkce nahlížet do spisu a být přítomen při provádění úkonů trestního řízení. Do provádění úkonů však nesmí zasahovat. O všech skutečnostech, o nichž se konzultant v průběhu trestního řízení dozvěděl, je povinen zachovávat mlčenlivost. Na vyloučení konzultanta se přiměřeně užití zvláštní předpisy o znalcích a tlumočnících. Účast konzultanta nezavazuje státního zástupce a policejní orgán odpovědnosti za zákonný průběh trestního řízení.⁵⁹

Žádost o přezkoumání postupu policejního orgánu a státního zástupce

(1) Ten, proti němuž se trestní řízení vede, a poškozený mají právo kdykoliv v průběhu přípravného řízení žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu. Tato žádost není vázána lhůtou.

⁵⁹ § 157a trestního řádu

Žádost je nutno státnímu zástupci ihned předložit a státní zástupce ji musí neprodleně vyřídit. O výsledku přezkoumání musí být žadatel vyrozuměn.

(2) Žádost o odstranění průtahů v řízení nebo závad v postupu státního zástupce vyřizuje státní zástupce bezprostředně vyššího státního zastupitelství.⁶⁰

5.5.1 Státní zástupce v přípravném řízení

Přípravné řízení je jedna z fází trestního řízení. Hlavním smyslem přípravného řízení je prověřit podezření ze spáchání trestného činu, shromáždit o činu a jeho pachateli přesvědčivé důkazy, aby na závěr této fáze trestního řízení mohla být podána státním zástupcem obžaloba k soudu prvního stupně.

Orgány činné v trestním řízení:

- Policejní orgán
- Státní zástupce
- Soud

Všechny vyjmenované subjekty se svou činností různou měrou podílejí na průběhu a výsledku přípravného řízení.

5.5.2 Úloha státního zástupce v přípravném řízení

Státní zástupce je obecně v přípravném řízení považován za garanta zákonnosti. Pouze on má pravomoc povolit policii některé zásahy, které významnou měrou zasahují do práv a svobod jednotlivce. Kromě toho může státní zástupce policejní orgán úkolovat, žádat doplnění spisu nebo některé vyšetřovací úkony provést sám. Po ukončení vyšetřování policií je spis předán státnímu zástupci. Pokud státní zástupce neshledá žádné formální či obsahové nedostatky, podává jako rozhodnutí svého druhu (*sui generis*) obžalobu vůči konkrétnímu obviněnému k soudu prvního stupně. Tím fakticky přípravné řízení končí a trestní řízení se posouvá do fáze [[řízení před soudem]].

⁶⁰ § 157a trestního řádu

5.5.3 Úloha policie v přípravném řízení

Přípravné řízení se obecně dále dělí na prověřování a vyšetřování. Policie hraje v obou klíčovou roli. Prověřuje všechny okolnosti, které nasvědčují spáchání trestného činu - zejména přijatá oznámení o spáchání trestného činu. Pokud zjištěné informace nasvědčují tomu, že se skutek stal a že ho spáchala konkrétní osoba - zahájí trestní stíhání (vyšetřování). Jestliže se policejní orgán domnívá, že dosud získané a shromážděné důkazy v dostatečné míře potvrzují, že se skutek stal, je trestným činem a že jej spáchala konkrétní osoba - spis s návrhem na podání obžaloby předá státnímu zástupci.

5.6 Postup před zahájením trestního stíhání (§158-159b)

5.6.1 Zahájení prověřování

(1) Policejní orgán je povinen na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, na jejichž podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřující ke zjištění jeho pachatele; je povinen činit též nezbytná opatření k předcházení trestné činnosti.

(2) Oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, je povinen přijímat státní zástupce a policejní orgán. Přitom je povinen oznamovatele poučit o odpovědnosti za vědomě nepravdivé údaje, a pokud o to oznamovatel požádá, do jednoho měsíce od oznámení jej vyrozumět o učiněných opatřeních.

(3) O zahájení úkonů trestního řízení k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, sepíše policejní orgán neprodleně záznam, ve kterém uvede skutkové okolnosti, pro které řízení zahajuje, a způsob, jakým se o nich dověděl. Opis záznamu zašle do 48 hodin od zahájení trestního řízení státnímu zástupci. Hrozí-li nebezpečí z prodlení, policejní orgán záznam sepíše po provedení potřebných neodkladných a neopakovatelných úkonů. K objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin,

opatřuje policejní orgán potřebné podklady a nezbytná vysvětlení a zajišťuje stopy trestného činu.⁶¹

Je-li při prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a zjišťování jeho pachatele třeba provést neodkladný nebo neopakovatelný úkon spočívající ve výslechu svědka nebo v rekognici, provede se na návrh státního zástupce takový úkon za účasti soudce; soudce v takovém případě odpovídá za zákonnost provedení úkonu a k tomu cíli může do průběhu úkonu zasahovat. Soudci však nepřísluší přezkoumávat závěr státního zástupce o tom, že úkon je podle zákona neodkladný nebo neopakovatelný.⁶²

5.6.2 Skončení prověřování

1) Policejní orgán je povinen prověřit skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin,

- do 2 měsíců od jejich přijetí, jde-li o věc patřící do příslušnosti samosoudce, v níž se nekoná zkrácené přípravné řízení,
- do 3 měsíců, jde-li o jinou věc patřící do příslušnosti okresního soudu,
- do 6 měsíců, jde-li o věc patřící v prvním stupni do příslušnosti krajského soudu.

2) Pokud nebylo oznámení nebo jiný podnět ve lhůtách uvedených v odstavci 1 prověřeno, policejní orgán státnímu zástupci písemně zdůvodní, proč nebylo možné v zákonem stanovené lhůtě prověřování skončit, jaké úkony je třeba ještě provést a po jakou dobu bude prověřování pokračovat. Státní zástupce může pokynem policejnímu orgánu jednak změnit výčet úkonů, které mají být ještě provedeny, jednak stanovit odlišně lhůtu, po kterou má prověřování ještě trvat.

(3) Neskončí-li policejní orgán prověřování ve lhůtě prodloužené podle odstavce 2, předloží spis státnímu zástupci s odůvodněným návrhem na její prodloužení. Státní zástupce postupuje obdobně, jak je uvedeno v odstavci 2.⁶³

⁶¹ § 158 trestního řádu

⁶² § 158a trestního řádu

⁶³ § 159 trestního řádu

5.6.3 Odložení nebo jiné vyřízení věci

Státní zástupce nebo policejní orgán věc odloží usnesením jestliže není na místě vyřídit věc jinak. Takovým vyřízením může být zejména:

- odevzdání věci příslušnému orgánu k projednání přestupku nebo jiného správního deliktu, nebo
- odevzdání věci jinému orgánu ke kázeňskému nebo kárnému projednání

Státní zástupce nebo policejní orgán před zahájením trestního stíhání odloží usnesením věc, je-li trestní stíhání nepřípustné podle § 11 odst. 1 trestního řádu.

Státní zástupce nebo policejní orgán může před zahájením trestního stíhání usnesením odložit věc, je-li trestní stíhání neúčelné vzhledem k okolnostem uvedeným v § 172 odst. 2 písm. a) nebo b) trestního řádu.

Státní zástupce může věci odložit, jestliže z výsledků prověřování vyplývá, že nastaly okolnosti uvedené v § 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu.

Státní zástupce nebo policejní orgán věc odloží tehdy, pokud se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání. Pominou-li důvody odložení, trestní stíhání zahájí.

Usnesení o odložení věci musí být doručeno poškozenému, pokud je znám. Usnesení o odložení věci podle odstavců 1 až 5 musí být doručeno do 48 hodin státnímu zástupci. Oznamovatel se o odložení věci vyrozumí, pokud o to podle § 158 odst. 2 požádal.

Proti usnesení o odložení věci může poškozený uvedený v odstavci 6 podat stížnost, jež má odkladný účinek.⁶⁴

5.6.4 Dočasné odložení trestního stíhání

Jestliže to je třeba k objasnění trestné činnosti spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny, nebo jiného úmyslného trestného činu, anebo zjištění jejich pachatelů, může policejní orgán se souhlasem státního zástupce dočasně odložit zahájení trestního stíhání na nezbytnou dobu, nejdéle však o dva měsíce.

⁶⁴ § 159a trestního řádu

Trvají-li důvody pro které bylo trestní stíhání dočasně odloženo, může státní zástupce na návrh policejního orgánu vyslovit souhlas s prodloužením lhůty, nejvýše o další dva měsíce, a to i opakovaně.

O dočasném odložení trestního stíhání policejní orgán vyhotoví záznam, jehož opis do 48 hodin zašle státnímu zástupci.

Pominou-li důvody pro dočasné odložení trestního stíhání, policejní orgán trestní stíhání neprodleně zahájí.⁶⁵

5.6.5 Zahájení vyšetřování

(1) Nasvědčují-li prověřováním podle § 158 TR zjištěné a odůvodněné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, rozhodne policejní orgán neprodleně o zahájení trestního stíhání této osoby jako obviněného, pokud není důvod k postupu podle § 159a odst. 2 a 3 nebo § 159b odst. 1. Výrok usnesení o zahájení trestního stíhání musí obsahovat popis skutku, ze kterého je tato osoba obviněna, aby nemohl být zaměněn s jiným, zákonné označení trestného činu, který je v tomto skutku spatřován; obviněný musí být v usnesení o zahájení trestního stíhání označen stejnými údaji, jaké musí být uvedeny o osobě obžalovaného v rozsudku (§ 120 odst. 2). V odůvodnění usnesení je třeba přesně označit skutečnosti, které odůvodňují závěr o důvodnosti trestního stíhání.

(2) Opis usnesení o zahájení trestního stíhání je třeba doručit obviněnému nejpozději na počátku prvního výslechu a do 48 hodin státnímu zástupci a obhájci; u obhájce počíná lhůta k doručení běžet od jeho zvolení nebo ustanovení. Opis usnesení o zahájení trestního stíhání advokáta je třeba bez odkladu doručit též ministru spravedlnosti a předsedovi Komory.

(3) Policejní orgán provede potřebné neodkladné nebo neopakovatelné úkony a zahájí trestní stíhání, pokud nelze dosáhnout, aby tyto úkony provedl příslušný orgán, a nejpozději do tří dnů od jejich provedení předá věc tomuto orgánu, který pokračuje v řízení.⁶⁶

⁶⁵ § 159b trestního řádu

⁶⁶ § 166 trestního řádu

5.6.6 Skončení vyšetřování

(1) Uzná-li policejní orgán vyšetřování za skončené a jeho výsledky za postačující k podání obžaloby, umožní obviněnému a obhájci v přiměřené době prostudovat spisy a učinit návrhy na doplnění vyšetřování. Na tuto možnost upozorní obviněného a jeho obhájce nejméně tři dny předem. Uvedenou lhůtu lze se souhlasem obviněného a obhájce zkrátit. Nepovažuje-li policejní orgán navrhované doplnění za nutné, odmítne je. O těchto úkonech učiní policejní orgán záznam ve spise a o odmítnutí návrhů na doplnění vyšetřování vyrozumí obviněného nebo obhájce.

(2) Nevyužijí-li obviněný nebo obhájce možnosti prostudovat spisy, ačkoliv na ni byli řádně upozorněni, učiní o tom policejní orgán záznam do spisu a postupuje dále, jako by k tomuto úkonu došlo.

(3) Po skončení vyšetřování předloží policejní orgán státnímu zástupci spis s návrhem na podání obžaloby se seznamem navrhovaných důkazů a zdůvodněním, proč nevyhověl návrhům na provedení důkazů dalších, nebo učiní návrh na některé rozhodnutí podle § 171 až 173, podle § 307 nebo podle § 309.

5.7 Rozhodnutí ve vyšetřování

5.7.1 Postoupení věci jinému orgánu

Státní zástupce postoupí věc jinému orgánu, jestliže výsledky přípravného řízení ukazují, že nejde o trestný čin, že však jde o skutek, který by mohl být jiným příslušným orgánem posouzen jako přešůpek, jiný správní delikt nebo kárné provinění.

Proti usnesení může obviněný, a je-li znám, též poškozený, podat stížnost, jež má odkladný účinek.⁶⁷

5.7.2 Zastavení trestního stíhání

Státní zástupce zastaví trestní stíhání:

- je-li nepochybné, že se nestal skutek, pro který se trestní stíhání vede,
- není-li tento skutek trestným činem a není důvod k postoupení věci,
- není-li prokázáno, že skutek spáchal obviněný,

⁶⁷ § 171 trestního řádu

- je-li trestní stíhání nepřípustné
- nebyl-li obviněný v době činu pro nepřičetnost trestně odpovědný, nebo
- zanikla-li trestnost činu.

Státní zástupce může zastavit trestní stíhání:

- je-li trest, k němuž může trestní stíhání vést, zcela bez významu vedle trestu, který pro jiný čin byl obviněnému již uložen nebo který ho podle očekávání postihne,
- bylo-li o skutku obviněného již rozhodnuto jiným orgánem, kázeňsky, kárně anebo cizozemským soudem nebo úřadem a toto rozhodnutí lze považovat za postačující, nebo
- jestliže vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu zejména k jeho snaze nahradit škodu, nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo.

Proti usnesení může obviněný, a je-li znám, též poškozený, podat stížnost, jež má odkladný účinek.

V trestním stíhání, které bylo zastaveno, se pokračuje, prohlásí-li obviněný do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o zastavení trestního stíhání oznámeno, že na projednání věci trvá. O tom je třeba obviněného poučit.⁶⁸

5.7.3 Přerušování trestního stíhání

Státní zástupce přerušuje trestní stíhání:

- nelze-li pro nepřítomnost obviněného věc náležitě objasnit,
- nelze-li obviněného pro těžkou chorobu postavit před sou,
- není-li obviněný pro duševní chorobu, která nastala až po spáchání činu, schopen chápat smysl trestního stíhání,
- navrhuje-li se předání trestního stíhání do ciziny, nebo byl-li obviněný vydán do ciziny nebo vyhoštěn.

⁶⁸ § 172 trestního řádu

Před rozhodnutím o přerušení trestního stíhání je nutno učinit vše, čeho je třeba k zabezpečení úspěšného provedení trestního stíhání. pomine-li důvod přerušení, státní zástupce rozhodne, že se v trestním stíhání pokračuje.

O přerušení trestního stíhání je třeba vyrozumět poškozeného.⁶⁹

5.8 Dozor státního zástupce

1) Státní zástupce si může ve věcech, v nichž provádí dozor, předem vyhradit předkládání opisů protokolů o procesních úkonech. K prověrce postupu policejního orgánu může vyžadovat předložení spisů nebo může prověrku spisového materiálu provádět přímo u policejního orgánu.

2) považuje-li to státní zástupce v zájmu úplnosti skutkových zjištění a zajištění všech důkazů pro věc důležitých za potřebné, je oprávněn nahlížet do plánu vyšetřování nebo požadovat informaci policejního orgánu o jeho obsahu.

Dále je státní zástupce oprávněn:

- dávat závazné pokyny k vyšetřování trestných činů,
- zúčastnit se provádění úkonů policejního orgánu, osobně provést jednotlivý úkon nebo i celé vyšetřování a vydat rozhodnutí v kterékoliv věci; přitom postupuje podle ustanovení tohoto zákona pro policejní orgán a proti jeho rozhodnutí je přípustná stížnost ve stejném rozsahu jako proti rozhodnutí policejního orgánu,
- vracet věc policejnímu orgánu se svými pokyny k doplnění,
- rušit nezákonná nebo neodůvodněná rozhodnutí a opatření policejního orgánu, která může nahrazovat vlastními; u usnesení o odložení věci může tak učinit do 30 dnů od doručení; jestliže rozhodnutí policejního orgánu nahradil vlastním rozhodnutím jinak než na podkladě stížnosti oprávněné osoby proti usnesení policejního orgánu, je proti jeho rozhodnutí přípustná stížnost ve stejném rozsahu jako proti rozhodnutí policejního orgánu
- přikázat, aby úkony ve věci prováděla jiná osoba služebně činná v policejním orgánu.⁷⁰

⁶⁹ § 173 trestního řádu

⁷⁰ § 174 trestního řádu

5.8.1 Další oprávnění státní zástupce

- rozhodnout o zastavení, podmíněném zastavení nebo přerušení trestního stíhání a o postoupení věci jinému orgánu,
- podat obžalobu,
- rozhodovat o prodloužení vazby a o ponechání obviněného ve vazbě, o propuštění z vazby na svobodu a o žádosti obviněného o propuštění z vazby na svobodu,
- nařídit zajištění majetku obviněného a určit, na které prostředky a věci se toto zajištění nevztahuje, anebo zrušit takové zajištění,
- provést zajištění nároku poškozeného na náhradu škody a omezit nebo zrušit takové zajištění anebo věc z něho vyjmout,
- nařídit exhumaci mrtvoly,
- navrhnout vyžádání obviněného z ciziny,
- provést předběžné šetření v řízení o vydání do ciziny.

Ve věcech, v nichž vyšetřování koná státní zástupce, vykonává dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení státní zástupce nejbližší vyššího státního zastupitelství; tím není dotčeno právo státního zástupce, který koná vyšetřování, učinit rozhodnutí podle § 171 až 173, podle § 307 nebo podle § 309 za podmínek tam uvedených, pokud si toto právo nevyhradil státní zástupce vykonávající dozor.⁷¹

5.8.2 Oprávnění nejvyššího státního zástupce

(1) Nejvyšší státní zástupce může do tří měsíců od právní moci rušit nezákonná usnesení nižších státních zástupců o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci.

(2) Za tím účelem může státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství vyžadovat od nižších státních zastupitelství spisy, dokumenty, materiály a zprávy a provádět prověrky.

(3) Zruší-li nejvyšší státní zástupce usnesení podle odstavce 1, pokračuje v řízení státní zástupce, který ve věci rozhodoval v prvním stupni. Přitom je vázán právním

⁷¹ § 175 trestního řádu

názorem, který vyslovil ve svém rozhodnutí nejvyšší státní zástupce, a je povinen provést úkony a doplnění, jejichž provedení nejvyšší státní zástupce nařídil.⁷²

5.9 Obžaloba

Obžaloba je rozhodnutí státního zástupce, kterým staví obviněného před soud. Znamená to, že státní zástupce po shromažďování důkazů policií v tzv. přípravném řízení dospěl k závěru, že je dáno důvodné podezření, že obviněný se opravdu dopustil trestné činnosti a proto na něho podává obžalobu. V obžalobě musí uvést popis jednání, kterého se obviněný měl dopustit, jaký trestný čin v tom státní zástupce spatřuje a musí také navrhnout důkazy, které podezření potvrzují, ale i ty důkazy, které by ho mohly zpochybnit. Obžalobu musí státní zástupce rovněž písemně zdůvodnit a poté ji pošle soudu.⁷³ Vyrozumění o podání obžaloby státní zástupce zašle obviněnému, obhájci a poškozenému. Dále Probační a mediační službě a Magistrátu města, oddělení sociálně-právní ochrany dětí, pokud je obviněný nezletilý. Dále se obviněný vyrozumí o změně právní kvalifikace, pokud státní zástupce míní posuzovat trestný čin jako jiný, než jaký ho posuzoval policejní orgán.

V médiích je obžaloba často zaměňována s žalobou. Žaloba ale nemá s trestním řízením nic společného. Žalobu podává žalobce (tj. jakákoliv fyzická či právnická osoba) v občanskoprávním řízení, tzn. že na základě žaloby se u soudu mohou soudit např. dva lidé nebo firmy apod. Obžalobu oproti tomu může podat jen státní zástupce a jen v trestním řízení.

Obžaloba musí obsahovat

- označení státního zástupce a den sepsání obžaloby,
- jméno a příjmení obviněného, den a místo jeho narození, jeho zaměstnání a bydliště, popřípadě jiné údaje potřebné k tomu, aby nemohl být zaměněn s jinou osobou; jde-li o příslušníka ozbrojených sil nebo ozbrojeného sboru, uvede se též hodnost obviněného a útvar, jehož je příslušníkem,

⁷² § 174a trestního řádu

⁷³ *Trestní právo pro laiky*. [online] [cit. 20-03-2010] Dostupný z WWW: <<http://www.trestni-rizeni.com/>>.

- žalobní návrh, v němž musí být přesně označen skutek, pro který je obviněný stíhán, s uvedením místa, času a způsobu jeho spáchání, popřípadě s uvedením jiných skutečností, pokud je jich třeba k tomu, aby skutek nemohl být zaměněn s jiným a aby bylo odůvodněno použití určité trestní sazby; musí tu být dále uvedeno, jaký trestný čin obžaloba v tomto skutku spatřuje, a to jeho zákonným pojmenováním, uvedením příslušného ustanovení zákonů a všech zákonných znaků včetně těch, které odůvodňují určitou trestní sazbu,
- odůvodnění žalovaného skutku s uvedením důkazů, o které se toto odůvodnění opírá, a seznam důkazů, jejichž provedení se v hlavním líčení navrhuje, jakož i právní úvahy, kterými se státní zástupce řídil při posuzování skutečností podle příslušných ustanovení zákona.⁷⁴

(1) Státní zástupce navrhne v obžalobě, aby soud uložil ochranné léčení nebo ochrannou výchovu anebo zabránil věci, má-li za to, že jsou pro to zákonné podmínky.

(2) Návrh uvedený v odstavci 1 může státní zástupce učinit též samostatně.⁷⁵

(1) K podání obžaloby a k jejímu zastupování před soudem je příslušný státní zástupce vyššího státního zastupitelství, než které u soudu působí, pokud vykonával dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení a věc nepředal nižšímu státnímu zastupitelství.

(2) I po podání obžaloby může státní zástupce požádat policejní orgán uvedený v § 12 odst. 2 o opatření důkazu, který potřebuje k zastupování obžaloby v řízení před soudem.⁷⁶

5.10 Předběžné projednání obžaloby

Jedná se o fakultativní stádium trestního řízení. Předseda senátu nařídí předběžné projednání obžaloby, má-li za to, že obžaloba není z formálních či faktických hledisek důvodná či správná. Účelem předběžného projednání obžaloby je prověřit, zda přípravné řízení bylo provedeno v souladu se zákonem a zda jeho výsledky odůvodňují postavení obviněného před soud.

⁷⁴ § 177 trestního řádu

⁷⁵ § 178 trestního řádu

⁷⁶ § 179 trestního řádu

Tato jednání probíhá neveřejně, může být však nařízeno i jako veřejné. Po předběžném projednání obžaloby může soud:

- věc postoupit
- zastavit trestní stíhání
- přerušit trestní stíhání
- podmíněně zastavit trestní stíhání
- schválit narovnání
- vrátit věc státnímu zástupci k došetření

5.11 Hlavní líčení

Hlavní líčení je nejdůležitější a nejvýznamnější fáze trestního řízení, kdy je věc veřejně projednávána před soudem. Odpovídá výrazu jednání používanému v občanskoprávním řízení. Hlavní líčení začíná sdělením věci, která bude projednávána, zjištěním osob, poté přečtením obžaloby a práv poškozeného. Poté soud provádí potřebné důkazy (např. vyslýchá svědky, čte listiny). Hlavní líčení je ukončeno podkladem pro rozhodnutí, zastavením trestního stíhání, podmíněným zastavením trestního stíhání, schválením narovnání, přerušením trestního stíhání, postoupení věci, ale nejčastěji však vynesemím rozsudku – buď rozsudku odsuzujícího (obžalovaný je vinen) nebo zprošťujícího (obžalovaný se zprošťuje obžaloby). Obžalovaný může být (a v některých případech musí) při hlavním líčení zastoupen obhájcem. Stranu obžaloby zastupuje státní zástupce. Pokud není možné ukončit hlavní líčení v jediný den, je možné je odročit.

osoby účastné v hlavním líčení:

- soud
- zapisovatel
- obžalovaný
- obhájce
- poškozený
- další osoby

5.11.1 Státní zástupce v hlavním líčení

Jestliže soud neučiní usnesení podle ustanovení § 188 trestního řádu, nařídí ve věci hlavní líčení. O konání hlavního líčení je třeba vyrozumět státního zástupce. Státní zástupce se tedy k hlavnímu líčení nepředvolává, ale vzhledem k jeho postavení vyrozumívá. V případě neomluvené neúčasti státního zástupce mu není možno uložit pořádkovou pokutu ani ho předvést, soud však uvědomí o tomto jeho jednání jeho nejbližšího nadřízeného. Den hlavního líčení stanoví předseda senátu tak, aby státní zástupce měl od vyrozumění alespoň lhůtu pěti pracovních dnů k přípravě. Tuto lhůtu lze zkrátit pouze s jeho souhlasem. Hlavní líčení se koná za stálé přítomnosti všech členů senátu, zapisovatele, obžalovaného, v případě nutné obhajoby jeho obhájce, a také státního zástupce. Hlavní líčení nelze bez přítomnosti státního zástupce provést, a to ani jednotlivý rok. Hlavní líčení zahájí předseda senátu sdělením věci, která bude projednávána. Poté zjistí, zda se dostavily osoby, které byly vyrozuměny nebo předvolány, včetně státního zástupce, a zjistí, zda byly zachovány lhůty k přípravě. Hlavní líčení řídí předseda senátu. Pokud se cítí státní zástupce opatřením předsedy senátu při řízení hlavního líčení zkrácen, může žádat, aby rozhodl senát.⁷⁷ Po provedení příslušných úvodních úkonů vyzve předseda senátu státního zástupce, aby přednesl podanou obžalobu. Po vyjádření poškozeného vyslechne předseda senátu k obsahu obžaloby obžalovaného. Následuje provádění dalších důkazů, přičemž z pohledu procesního postavení státního zástupce je třeba uvést, že místo výslechu svědka lze v hlavním líčení číst protokol o jeho výpovědi, jestliže soud nepokládá osobní výslech za nutný a státní zástupce i obžalovaný s tím souhlasí. Místo výslechu znalce lze číst protokol o jeho výpovědi nebo jeho písemný posudek, jestliže znalec byl před podáním posudku poučen, nejsou pochybnosti o správnosti a pochybnosti posudku a státní zástupce i obžalovaný s tím souhlasí. Státní zástupce a další subjekty mohou klást se souhlasem předsedy senátu vyslýchaným otázky. Podle novely státní zástupce, obžalovaný a jeho obhájce mohou také žádat, aby jim bylo umožněno provést výslech svědka. Předseda senátu jim vyhoví zejména tehdy, jestliže svědek byl předvolán na jejich návrh. Státní zástupce má oprávnění v hlavním líčení podávat stížnosti proti usnesením soudu v těch případech, kdy to zákon výslovně připouští a jestliže soud

⁷⁷ KUCHTA, J., SCHELLE, K., *Historie a současnost státního zastupitelství*, 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 91, ISBN 80-210-1044-4

rozhoduje ve věci v prvním stupni. Státní zástupce může přitom podat stížnost i ve prospěch obviněného. Bylo-li skončeno důkazní řízení, předseda senátu udělí slovo k závěrečným řečem. Státní zástupce vždy přednáší závěrečnou řeč jako první, obžalovaný nebo jeho obhájce jako poslední. Státní zástupce má oprávnění ujmout se znovu slova po řeči obžalovaného nebo jeho obhájce, tito však mají právo na to odpovědět. Po skončení závěrečných řečí a před odchodem k závěrečné poradě udělí předseda senátu obžalovanému poslední slovo. Právo posledního slova je důležitým privilegiem pro obžalovaného, které státní zástupce nemá. Soud může rozhodovat jen o skutku, který je uveden v žalobním návrhu státního zástupce, a při svém rozhodování smí přihlížet jen ke skutečnostem, které byly probrány v hlavním líčení a opírat se o důkazy, které byly v hlavním líčení provedeny. Důkazní materiál obsažený v obžalobě je soud povinen v hlavním líčení probrat a v rozhodnutí se s ním vypořádat. Právním posouzením skutku v obžalobě však soud není vázán. Ukazují-li výsledky hlavního líčení na podstatnou změnu okolnosti případu a je-li k objasnění věci třeba dalšího šetření, může soud vrátit věc státnímu zástupci k došetření. Věc se vrátí také tehdy, ukazují-li výsledky hlavního líčení, že se obžalovaný dopustil ještě dalšího skutku, který je trestným činem, a státní zástupce o vrácení věci požádá vzhledem k potřebě společného jednání. Proti takovému rozhodnutí má státní zástupce právo stížnosti, jež má odkladný účinek. Soud může věc také postoupit, přerušit nebo zastavit, a to i mimo odvolací řízení. Proti všem takovým usnesením má státní zástupce právo stížnosti, která má, nejde-li o stížnosti proti usnesení o přerušení trestního stíhání, odkladný účinek. Jinak soud rozhodne rozsudkem, zda se obžalovaný uznává vinným nebo zda se obžaloby zprošťuje.⁷⁸

5.11.2 Postavení státního zástupce před soudem

V § 180 trestního řádu je přímo rozvedena a konkretizována obžalovací zásada obsažená v § 2 odst. 8. Ta je po novele doplněna tak, aby z ní vyplývalo, že státní zástupce je povinen zejména při dokazování v hlavním líčení vystupovat iniciativně, opatřovat další důkazy (z vlastního popudu či na návrh předsedy senátu), aby byly objasněny všechny podstatné skutečnosti rozhodné z hlediska podané obžaloby, neboť je to on, kdo podáním obžaloby postavil obviněného před soud s návrhem, aby byl za žalovaný trestný čin odsouzen a potrestán. Státní zástupce, který se po podání

⁷⁸ KUCHTA, J., SCHELLE, K., *Historie a současnost státního zastupitelství*, 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 92, ISBN 80-210-1044-4

obžaloby stává stranou (§ 12 odst. 6 TrŘ), má nyní větší odpovědnost za průběh celého řízení před soudem, musí vyvíjet daleko větší aktivitu.

Státní zástupce získává navíc možnost nejen provádění důkazů navrhopat, ale také je sám zpravidla provádět (se souhlasem nebo na výzvu předsedy senátu) - důkazy, které podporují obžalobu. Toto oprávnění lze vyčíst z § 180 odst. 3 v souvislosti s § 203 odst. 1 (provedení jednotlivého důkazu může předseda senátu uložit státnímu zástupci) a § 215 odst. 2 (státní zástupce může žádat, aby mu bylo umožněno provést důkaz). Aby byla zachována zásada rovnosti zbraní obou stran řízení, má stejné právo žádat o možnost provést důkaz svědčící v její prospěch i obhajoba (§ 215 odst. 2). Obhajobě nemůže být s ohledem na zásadu, že hájit se je právo ne povinnost, uložena povinnost důkaz provést.

Nově je upravena možnost podat kdykoliv v průběhu řízení námitku proti způsobu provádění jakéhokoliv úkonu v přítomnosti stran (§ 180 odst. 4). Může jít např. o námitku, že druhá strana klade svědkovi sugestivní otázky. O vznesené námitce rozhoduje opatřením předseda senátu a dle § 203 odst. 3 může strana požádat, aby o ní rozhodl senát.

Obžalobu může vzít státní zástupce zpět až do doby, než se soud prvního stupně odebere k závěrečné poradě. Po zahájení hlavního líčení však může obžalovaný trvat na tom, aby se v líčení pokračovalo (vidí, že má velkou naději na vynesení zprošťujícího rozsudku), pak není zpětvzetí a návrat věci do přípravného řízení možné (§ 182). Je to znovu odraz snahy o větší odpovědnost státního zástupce za podanou obžalobu. Není možné prodlužovat tímto způsobem trestní řízení.

Stranou se rozumí ten, proti němuž se vede trestní řízení, zúčastněná osoba a poškozený a v řízení před soudem též státní zástupce; stejné postavení jako strana má i jiná osoba, na jejíž návrh nebo žádost se řízení vede nebo která podala opravný prostředek.⁷⁹

⁷⁹ § 12 odst. 6 trestního řádu

6. Zkrácené přípravné řízení

6.1 Obecná charakteristika

Zkrácené přípravné řízení se koná o trestný činech, o nichž přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu a na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož hodní hranice nepřevyšuje tři léta, jestliže:

- podezřelý byl přistižen při činu nebo bezprostředně poté, nebo
- v průběhu prověřování trestního oznámení nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání byly zjištěny skutečnosti jinak odůvodňující zahájení trestního stíhání a lze očekávat, že podezřelého bude možné ve lhůtě uvedené v § 179b odst. 4 postavit před soud.

Uplatnění základních zásad trestního řízení

Zkrácené přípravné řízení musí respektovat především zásadu práva na spravedlivý proces ve smyslu článku 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Přestože český právní řád tuto zásadu výslovně nezakotvuje, lze se domnívat, že je tvořena komplexem zásad trestního řízení, které nalezneme především v Listině základních práv a svobod či přímo v trestním řádu. Tyto zásady v jednotlivostech, jak bude uvedeno níže, mohou být do určité míry limitovány nebo odlišně formulovány. Takový přístup ovšem je podmíněn vždy příslušným zvýhodněním podezřelého tak, aby byla naplněna zásada *favore defensionis*. Oproti tomu dochází v rámci zkráceného přípravného řízení k zdůraznění zásad rychlosti a hospodárnosti řízení. Někteří autoři zdůrazňují, že výhodou zkráceného přípravného řízení je i to, že se zde prakticky realizuje požadavek o přesunutí těžiště dokazování z přípravného řízení před soud, i když v podobě zjednodušené.

6.2 Blíže k jednotlivým podmínkám zkráceného řízení

Příslušnost:

Příslušným k provedení zkráceného přípravného řízení je policejní orgán (§ 12 odst. 2 trestního řádu) nebo v případě trestných činů příslušníků Policie České republiky, BIS a Úřadu pro zahraniční styky a informace státní zástupce (§ 179a odst. 3 trestního řádu). Podrobnější úprava je provedena vnitřními předpisy Policejního prezidia a pokyny obecné povahy nejvyššího státního zástupce.

Lhůty:

Podle § 179b trestního řádu musí být zkrácené přípravné řízení skončeno nejpozději ve lhůtě dvou týdnů. Počátek této lhůty je okamžik podání trestního oznámení nebo například pokyn státního zástupce. Lhůtu lze prodloužit nejvýše o 10 dnů, jinak by totiž zkrácené přípravné řízení přestalo být zkráceným řízením a de facto by ztratilo i svůj smysl. Tato lhůta se vztahuje i na následující postup státního zástupce a končí např. podáním návrhu na potrestání. Důvody pro konání zkráceného přípravného řízení ovšem mohou nastat i v průběhu prověřování ve smyslu hlavy deváté trestního řádu. V takovém případě policejní orgán vyhotoví úřední záznam o tom, že se zahajuje zkrácené přípravné řízení. Od tohoto okamžiku pak běží desetidenní lhůta ke skončení zkráceného řízení. Je ovšem otázkou, zda nemůže být institutu prověřování zneužito, aby se dosáhlo pozdějšího provedení zkráceného přípravného řízení. Na to by ovšem měl dbát státní zástupce při výkonu dozorových oprávnění. Tento záznam se proto, podobně jako záznam o zahájení úkonů trestního řízení v řízení podle hlavy deváté trestního řádu, doručuje ve lhůtě 48 hodin státnímu zástupci.

Dodržování zákonných lhůt k provedení zkráceného přípravného řízení upravují i některé vnitřní předpisy Policejního prezidia. Všechna dožádání o provedení úkonů u jiných orgánů jsou označována jako pilná, dokazování, jak bude dále uvedeno, je prováděno pouze v míře nezbytné, atd.

Přípravné řízení se koná proti osobě, kterou označujeme jako podezřelý. Podezřelý má stejně jako obviněný právo na obhájce. Tohoto práva může využívat obdobně jako obviněný ve standardním trestním řízení, ovšem je třeba vzít v úvahu, že účast obhájce ve zkráceném přípravném řízení bude v důsledku jeho krátkého trvání přiměřeně omezena a uplatní svá práva spíše až v navazujícím zjednodušeném řízení před soudem.⁸⁰

6.3 Rozhodnutí

Zkrácené přípravné řízení může vyústit v několik řešení a to v závislosti na tom, zda rozhoduje policejní orgán nebo státní zástupce:

⁸⁰ FENYK, J., *Zkrácené přípravné řízení*. [online] [cit. 20-03-2010] Dostupný z WWW: <www.ok.cz/iksp/docs/aidp_080605f.doc>

I. Postup policejního orgánu – nepostupuje-li policejní orgán dle § 159a odst. 1 – odst. 4 trestního řádu, předloží státnímu zástupci stručnou zprávu o výsledku zkráceného přípravného řízení.

II. Postup státního zástupce (§ 179c trestního řádu):

- návrh na potrestání,
- odložení věci, nejde-li o podezření z trestného činu,
- odevzdání věci příslušnému orgánu k projednání přestupku
- odevzdání věci jinému orgánu ke kázeňskému nebo kárnému projednání
- odložení věci, jestliže je trestní stíhání nepřipustné podle § 11 odst. 1 trestního řádu,
- odložení věci, v případě rozhodnutí o schválení narovnání, přičemž se použije obdobně ustanovení § 309 a násl. trestního řádu,
- podmíněné odložení podání návrhu na potrestání podle § 179g trestního řádu,
- odložení věci, jestliže je trestní stíhání neúčelné vzhledem k okolnostem uvedeným v § 172 odst. 2 trestního řádu,
- vrácení věci policejnímu orgánu, je-li v rámci zkráceného přípravného řízení třeba provést další úkon,
- předání věci policejnímu orgánu oprávněnému k zahájení trestního stíhání.

Návrh na potrestání obsahuje stejné náležitosti jako obžaloba s výjimkou odůvodnění. To jest datum sepsání, jméno a příjmení podezřelého, den a místo jeho narození, jeho zaměstnání a bydliště, popřípadě jiné údaje potřebné k tomu, aby nemohl být zaměněn s jinou osobou, dále skutek, pro který je podezřelý stíhán, s uvedením místa, času a způsobu jeho spáchání a důkazy, které podezřelého usvědčují ze spáchání daného skutku.

Jestliže je státnímu zástupci předána zadržená podezřelá osoba a státní zástupce ji nepropustí na svobodu, předá ji nejpozději do 48 hodin od zadržení soudu spolu s návrhem na potrestání; jinak rozhodne o zahájení trestního stíhání a předloží soudu návrh na rozhodnutí o vazbě obviněného.⁸¹

⁸¹ § 179e trestního řádu

Zkrácené přípravné řízení nelze konat nebo v něm pokračovat, jestliže:

- a) je dán důvod vazby a nejsou splněny podmínky pro předání zadrženého podezřelého spolu s návrhem na potrestání soudu, nebo
 - b) jsou dány důvody pro konání společného řízení o dvou nebo více trestných činech, a alespoň o jednom z nich je třeba konat vyšetřování.
- (2) Není-li zkrácené přípravné řízení skončeno ve lhůtě uvedené v § 179b odst. 4, státní zástupce s přihlédnutím k okolnostem případu
- a) prodlouží lhůtu, v níž je třeba zkrácené přípravné řízení skončit, nejvýše však o deset dnů,
 - b) nařídí policejnímu orgánu, který dosud vedl zkrácené přípravné řízení, aby zahájil trestní stíhání a dále postupoval podle ustanovení hlavy desáté, nebo
 - c) uloží, aby věc byla předložena policejnímu orgánu uvedenému v § 161 odst. 2 k zahájení trestního stíhání; státní zástupce tak postupuje vždy, je-li dán některý z důvodů uvedených v odstavci 1.⁸²

6.4 Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání

Institut podmíněného odložení podání návrhu na potrestání se svým pojetím i obsahem blíží ustanovení § 307 TrŘ o podmíněném zastavení trestního stíhání, avšak vzhledem k charakteru řízení i nižší obecné společenské nebezpečnosti trestných činů, o nichž je toto řízení vedeno, zde najdeme určité zmírňující odchylky.⁸³

- a) podezřelý se k činu doznal,
 - b) nahradil škodu, pokud byla činem způsobena,
 - c) s podmíněným odložením podání návrhu na potrestání vyslovil souhlas,
- a vzhledem k osobě podezřelého, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

Státní zástupce v rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání stanovuje podezřelému zkušební dobu na šest měsíců až jeden rok a obdobně jako u podmíněného zastavení trestního stíhání může podezřelému uložit přiměřená omezení či povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život. Délka zkušební doby v rámci zkráceného přípravného řízení je dostatečná, neboť jde o případy vyřízení

⁸² § 179f trestního řádu

⁸³ Důvodová zpráva k zákonu č. 283/2004 Sb.

typově méně závažných trestných činů, než je tomu u podmíněného zastavení trestního stíhání. Pokud státní zástupce dojde k závěru, že zkušební doba jednoho roku je ke sledování chování podezřelého velmi krátká, může nařídít policejnímu orgánu, aby zahájil trestní stíhání nebo podá návrh na potrestání soudem, kde věc může být vyřízena aplikací podmíněného zastavení trestního stíhání se stanovením zkušební doby až na dva roky.⁸⁴

(1) Jestliže podezřelý v průběhu zkušební doby vedl řádný život a vyhověl i dalším uloženým omezením, rozhodne státní zástupce, jenž podmíněně odložil podání návrhu na potrestání v prvním stupni, že se osvědčil. Jinak, a to popřípadě i během zkušební doby, postupuje podle § 179f odst. 2 písm. b).

(2) Jestliže do šesti měsíců od uplynutí zkušební doby nebylo učiněno rozhodnutí podle odstavce 1, aniž na tom měl podezřelý vinu, má se za to, že se osvědčil.

(3) Právní mocí rozhodnutí o tom, že podezřelý se osvědčil, nebo uplynutím lhůty uvedené v odstavci 2 nastávají účinky uvedené v § 11a odst. 1 písm. b).

(4) Proti rozhodnutí podle odstavce 1 mohou podezřelý a poškozený podat stížnost, jež má odkladný účinek.⁸⁵

Graf 1. Přehled počtu věcí vyřízených ve zkráceném přípravném řízení s rozdělením podle krajů

Rok	Praha	Středočeský	Jihočeský	Západočeský	Severočeský	Východočeský	Jihomoravský	Severomoravský
2002	3384	1405	848	2509	2977	1371	1819	3109
2003	3018	1417	993	2783	2756	1500	2179	3393
2004	3081	1588	997	2712	2938	1505	2064	3888
2005	3445	1711	999	2867	3331	2373	2441	3925
2006	4236	3256	1440	3413	5522	2700	3262	4317
2007	4604	4833	1931	3885	6572	3510	4674	5259

Zdroj: Jaroslav Fenyk

⁸⁴ Ščerba, F. *K odklonům uplatňovaným ve zkráceném přípravném řízení. Bulletin advokacie, 2006, č. 5, s. 23*

⁸⁵ § 179h trestního řádu

7 Dozor státního zástupce nad složkou Policie

7.1 Policie ČR

Policie České republiky je zřízena zákonem č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky, ve znění pozdějších právních předpisů, jako ozbrojený bezpečnostní sbor České republiky, který plní úkoly ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti a další úkoly v rozsahu a způsobem stanoveným právními předpisy.⁸⁶ Jejím úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku, chránit veřejný pořádek a předcházet trestné činnosti. Plní rovněž úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, předpisy Evropských společenství a mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu České republiky. Policie České republiky je podřízena ministerstvu vnitra. Tvoří ji policejní prezidium, útvary s celostátní působností, krajská ředitelství policie a útvary zřízené v rámci krajských ředitelství.⁸⁷

7.2 Vzájemné vztahy státních zástupců a policejních orgánů

Státní zástupce je oprávněn uložit policejnímu orgánu provedení úkonů, které jsou oprávněny tyto orgány provést a kterých je třeba k objasnění věci nebo ke zjištění pachatele. Případy, kdy mohl vyšetřovatel odepřít splnění pokynu státního zástupce, se v etapě do zahájení trestního stíhání před nabytím účinnosti novely trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. v zásadě analogicky posuzovaly podle § 164 odst. 5 trestního řádu. Tato úprava byla vypuštěna, neboť nejen že zpochybňovala dominantní postavení státního zástupce v přípravném řízení, ale vedla též k aplikačním problémům shora uvedeného ustanovení trestního řádu. Tím také došlo k posílení postavení státního zástupce v etapě trestního řízení před zahájením trestního stíhání. Státním zástupcem je v trestním řízení státní zástupce vykonávající v trestní věci dozor, není-li takový, státní zástupce věcně a místně příslušný, pokud lze ze skutkových údajů příslušnost stanovit. Policejní orgán je povinen umožnit státnímu zástupci, aby mohl osobně a soustavně sledovat postup trestního řízení a být osobně přítomen kterémukoliv procesnímu úkonu.

⁸⁶ ŠÁMAL, P., *Přípravné řízení trestní*, 2. vyd. Praha: Beckovy právnické učebnice 1996, s. 139, ISBN 80-7179-741-3

⁸⁷ Internetový portál policie ČR. [online] [cit. 15.02.2011]
Dostupný z WWW: <<http://www.policie.cz/policie-cr.aspx>>

7.3 Úkony policejního orgánu prováděné na žádost státního zástupce nebo soudce po podání obžaloby

- (1) Obdrží-li policejní orgán, který konal vyšetřování, žádost státního zástupce o opatření důkazu po podání obžaloby, nebo žádost soudce o opatření jednotlivého důkazu, o předvedení osoby nebo za podmínek uvedených ve zvláštním právním předpise o doručení písemnosti po podání obžaloby, neprodleně, nejpozději však ve lhůtě státním zástupcem nebo soudcem stanovené, žádosti vyhoví.
- (2) Jde-li o důkaz, k jehož opatření je třeba součinnosti jiného policejního orgánu nebo útvaru policie, sám tuto součinnost vyžádá, ledaže je k takovému postupu zapotřebí souhlasu, povolení nebo příkazu soudce nebo státního zástupce a u žádosti uvedené v odstavci 1 není takový souhlas, povolení nebo příkaz soudce nebo státního zástupce.
- (3) Odmítnout vyhovět žádosti, uvedené v odstavci 1, nemůže policejní orgán jen s poukazem na svou místní nepříslušnost, je-li k provedení úkonu jinak věcně příslušný a může-li jej bez zvláštních obtíží provést. Stanoví-li tak zvláštní právní předpis, o provedení úkonu v takovém případě současně informuje i policejní orgán věcně a místně příslušný, nebo jej lze-li tím dosáhnout urychleného vyřízení žádosti státního zástupce nebo soudce, požádá o součinnost.
- (4) Nemůže-li policejní orgán výjimečně ze závažných důvodů takové žádosti sám vyhovět, je povinen žádost neprodleně předat policejnímu orgánu, k jejímu vyřízení příslušnému, a státního zástupce nebo soudce, který o provedení úkonu požádal, o této skutečnosti ihned vyrozumět.⁸⁸

⁸⁸ FENYK, J., *Veřejná žaloba*, díl druhý, Příručka pro práci státního zástupce, Praha: Institutu vzdělávání Ministerstva spravedlnosti, 2002, s. 165

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na historický vývoj veřejné žaloby až po současnou dobu. Bohužel je nemožné věnovat se v práci všem aspektům, jelikož historie i současnost státního zastupitelství je velice rozsáhlá. Svou pozornost jsem proto zaměřila výše uvedeným směrem. Považovala jsem za vhodné zmínit se o počátcích veřejné žaloby. Tato část mě zaujala nejvíc a proto jsem se snažila věnovat nejvíce stránek v mé práci právě historii.

Na úvod jsem považovala za vhodné zmínit se o počátku veřejné žaloby na našem území a v ostatních státech již od doby římské. Dále jsem vymezila veřejnou žalobu od 14 století. Významným obdobím je doba po roce 1848, kdy veřejná žaloba zaznamenala důležitý zvrat a také zásadním způsobem ovlivnila fungování justice. Mohu uvést příklad trestní řád z roku č. 119/1873, který i přes drobné změny platil až do roku 1950.

Dále jsem v mé bakalářské práci uvedla trestní řád z roku 1961 o trestním řízení soudním, který i přes velké množství novel platí až do současnosti. Další část mé bakalářské práce jsem věnovala státnímu zastupitelství s odkazem na zákon 283/1993 Sb. o státním zastupitelství. Vymezila jsem jak působnost státního zastupitelství, tak i postavení státního zástupce v přípravném řízení trestním řízení a hlavním líčení.

Dále jsem vymezila téma Policie ČR, jelikož si myslím, že spolupráce Policie ČR se státním zastupitelstvím je velice důležitá.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. ČERNÝ, P., LATA, J., *Ročenka státních zástupců České republiky*, Union 2008, téma: Prokuratura 1948/1992, Ročník XI, 111 s., ISSN 1214/157
2. FENYK, J., *Vademecum státního zástupce*, Praha: ASPI Publishing, 2003, 532 s, ISBN 80-86395-80-4
3. FENYK, J., *Veřejná žaloba*. Díl druhý, Příručka pro práci státního zástupce, Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, 2002, 473 s.,
4. FENYK, J., *Veřejná žaloba*. Díl první, Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby, Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, 2001, 215 s.,
5. KUČHTA, J., SCHELLE, K., *Historie a současnost státního zastupitelství*, 1 vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994, 375 s. ISBN 80-210-1044-4,
6. KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M., *Římské právo*, 2 dopl. a přeprac. vyd. 1. , Praha: Beckovy právnické učebnice, 1995, 386 s., ISBN 80-7179-031-1, ISBN 3-406-40082-5
7. KOCOUREK, J., *Zákon o soudech a soudcích ; Zákon o státním zastupitelstvu a předpisy související*, 1 vyd. Praha: Beckovy právnické učebnice, 1994, 372 s. ISBN 80-7179-010-9
8. SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K., *Civilní kodexy 1811-1950-1965*, 1. vyd., Brno: Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1993, 594 s., ISBN 80-210-0597-1,

9. VOREL, J., ŠÍMÁNKOVÁ A., A KOLEKTIV ČSL. *justice v letech 1948-1953*, 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu ČR, 2003. 415 s. ISBN 80/86621-03-0
10. ŠÁMAL., *Přípravné řízení trestní* , 2 vyd. Praha: Beckovy právnické učebnice, 1996, 1443 s. ISBN 80-7179-741-3
11. ŠČERBA, F. K odklonům uplatňovaným ve zkráceném přípravném řízení, *Bulletin advokacie*, 2006, č. 5,

Elektronické zdroje

1. *On-line magazín deníku Právo & Seznam.cz* [online], [cit. 2010-11-01]
Dostupný z WWW <<http://tema.novinky.cz/nejvyssi-statni-zastupitelstvi>>
2. *Internetový portál policie ČR* [online], [cit. 2010-11.15] Dostupný z WWW: <http://www.policie.cz/policie-cr.aspx>
3. *Internetový portál Nejvyššího státního zastupitelství Brno* [online] , [cit. 2010-12-11] Dostupný z WWW:
<http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=4098&d=20274>
4. *Trestní právo pro laiky* [online] , [cit. 2011-01-02] Dostupný z WWW:
<http://www.trestni-rizeni.com/>.
5. *Trestní zákoník z 1. ledna 2010* [online] ,[cit. 2011-01-02] Dostupný z WWW:
<http://trestnizakonik.cz/trestni-rad/zahajeni-trestniho-stihani-dalsi-postup-v-nem-a-zkracene-pripravne-rizeni.html>
6. *Wikipedie, otevřená encyklopedie, Trestní řízení* [online], [cit. 2011-10-02]
Dostupný z WWW:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Trestn%C3%AD_%C5%99%C3%ADzen%C3%AD

7. *Wikipedie, otevřená encyklopedie, Ochranné opatření* [online], [cit. 2011-10-02]
http://cs.wikipedia.org/wiki/Ochrann%C3%A9_opat%C5%99en%C3%AD
8. FENYK, J., *Zkrácené přípravné řízení*. [online] [cit. 2011-20-03]
Dostupný z WWW: www.ok.cz/iksp/docs/aidp_080605f.doc

Právní předpisy

1. Česko. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších právních předpisů
2. Česko. Trestní řád, tedy zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších právních předpisů

SEZNAM ZKRATEK

Čl.	Článek
JŘ–StZast.	Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli
Odst.	Odstavec
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
Sb.	Sbírka zákonů
StZast	Zákon č. 283/1993 Sb. o státním zastupitelství
TrŘ	Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TrZ	Trestní zákon č. 140/1961 Sb. ve znění pozdějších předpisů
Úř. Věstníku čs.	Úřední věstník Československa
Úst. zák.	Ústavní zákon
Zák. č.	Zákon číslo